

SOSIAL ØKONOMEN

NR. 5 – MAI 1984 – 38. ÅRG.

Bror min om dengang det var gøy å være økonom

INNHold:

Rente, skatt og kapitalallokering – LINK-prosjektet –
Kristian Schønheyder – OECD

ENERGIKONFERANSE

THE INTERNATIONAL ASSOCIATION OF ENERGY ECONOMISTS IAEE – NORWAY

Chr. Michelsens Institutt, 18.–19. juni 1984

PROGRAM OG PÅMELDING

Makroøkonomiske perspektiv.

"Oil boom and de-industrialization: diagnosing the Dutch disease," v/Sverre Munch, Planleggingsavdelingen, Finansdepartementet.

"Oil revenues and protectionism: experiments from a computable general equilibrium model of Cameroon," v/Shantayanan Devarajan, John F. Kennedy School of Government, Harvard University.

"Lønnsdannelse – Smitteeffekter fra petroleumsvirksomheten," v/Rolf Jens Brunstad og Jan Morten Dyrstad, Institutt for økonomi, Universitetet i Bergen.

"Should resource-rich economies reinvest resource rents?," v/Geir B. Asheim, Samfunnsøkonomisk Institutt, Norges Handelshøyskole.

«De norske oljeinntekters avhengighet av valutakursendringer,» v/Erling Vårdal og Inge Thorsen, Institutt for økonomi, Universitetet i Bergen.

Oljepriser.

"The investigation of uncertainty: Factors influencing the competitive price of oil," v/C.W. Hope, University of Leeds.

«En statisk og en dynamisk oljeprismodell», v/Erling Moxnes, Chr. Michelsens Institutt.

"Is the Spot Market for Oil Products Efficient? – Some Rotterdam Evidence", v/Ole Gjelberg, Fondet for Markeds- og Distribusjonsforskning.

Europeiske gassmarked.

"On bilateral trading and exhaustible resources," v/Jon Vislie, Sosialøkonomisk Institutt, Universitetet i Oslo.

"Western Europe and the Supply of Norwegian Natural Gas; International Political Dimensions of Market Structure and Adjustment", v/Jan Braathu, Norsk Utenrikspolitisk Institutt.

«Etterspørselen etter naturgass i britiske hushold – ein empirisk studie», v/Jostein Aarrestad og Kjell Vaage, Institutt for økonomi, Universitet i Bergen og Chr. Michelsens Institutt.

«Etterspørselen etter naturgass i vest-europeiske land – Frankrike som et eksempel», v/Ole Fugleberg, Bedriftsøkonomisk Institutt.

"Constraints in the Soviet gas industry and the Soviet position in the West-European gas market", v/Javier H. Estrada, Bedriftsøkonomisk Institutt.

Innhold

Nr. 5 1984 – 38. årg.

3

EINAR FORSBÅK:
Rente, skatt og
kapitalallokering

5

MORTEN REYMERT:
Internasjonal modell-
bygging – LINK prosjektet

9

HALLVARD BAKKE:
Nytt inntektssystem
for kommunene

11

STEIN ØSTRE:
Svar til Hallvard Bakke

12

ODD AUKRUST INTERVJUET
AV STEIN HAUGLID OG
TORE JØRGEN HANISCH

15

FORENINGSNYTT

16

JENS CHR. ANDVIG:
Historisk portrett
av Kristian Schønheyder

23

FINN ISACHSEN:
OECD – viktig instrument
i økonomisk politikk

28

MÅNEDENS BOK:
Kriser og beslutnings-
systemer i samfunnsøkono-
mien

31

Nye forskningsrapporter

FORSIDETEGNING:
Kjell Aukrust, fra boka
«Simen», (Helge Erichsens forlag
1958)

SOSIALØKONOMEN
ISSN 0038-1624

Hvem bør bestemme åpningstidene?

Forbruker- og administrasjonsdepartementet med statsråd Astrid Gjertsen i spissen, har på bakgrunn av arbeidet i Åpningstidsutvalget laget et forslag til en ny lov om åpningstider for utsalgssteder. Den er ment å avløse den någjeldende lukkeloven fra 1913, som gir det enkelte kommunestyre stor frihet til å fastsette lukningsvedtekter for varehandelen. Forslaget til ny lov innebærer derimot at ethvert utsalgssted hvor som helst i landet skal minst ha lov til å holde åpent fra kl. 6 til 21 på vanlige hverdager, fra kl. 6 til 18 på lørdager og fra kl. 6 til 15 på nyttårs-, påske-, pinse- og julaften. Kort sagt mener departementet at markedet bør bestemme åpningstidene og ikke det enkelte kommunestyre.

Departementet legger i sin begrunnelse avgjørende vekt på forbrukernes interesse, og mener at disse best blir tatt vare på ved å la markedet bestemme åpningstidene. Men hvorfor skulle ikke kommunestyrene ta vare på forbrukernes interesser? Departementet synes å mene at dersom åpningstidene overlates til markedskreftene, vil vi få en tilpasning som svarer til fri konkurranseløsningen, – og at det er denne tilpasningen som totalt sett er den beste.

De enkelte kommunestyrer har til nå tydeligvis ikke vært av samme oppfatning. Departementets forslag kan derfor tolkes som mistillit til de lokale myndighetenes evne til å ivareta forbrukernes og felleskapets interesser. Det kan for eksempel hevdes at eiere og ansatte i varehandelen har felles interesser i kort åpningstid for alle butikker. Slike særinteresser vil kunne ha sterkt gjennomslag i den lokale politiske prosess gjennom organisert opptreden, mens forbrukerne som en uorganisert gruppe ikke når fram med sine synspunkter.

Det kan gis gode argumenter for å ha lengre åpningstider enn tradisjonen har vært i Norge, og at behovet for dette har økt med årene. Spesielt kan utvidete åpningstider lette tidspresset for småbarnsfamilier der begge foreldre er yrkesaktive med lange arbeidsreiser og der barna skal hentes til og fra barnehage.

Hvordan vil markedet bestemme åpningstidene? En kan tenke seg en rekke forskjellige modeller for det, med paralleller i ulike former for oligopolteori. Den enkelte butikk kunne ønske å ha lenger åpningstid hvis den visste at konkurrentene ikke ville følge etter, for dermed å kunne stjele konkurrentenes kunder. Men hvis konkurrentene fulgte etter ville forretningen kunne få det verre enn før, fordi det ville bli større kostnader forbundet med å betjene de samme kunder over et lengre tidsrom. I et slikt marked vil det kunne eksistere flere likevektsløsninger der tilfeldigheter avgjør hvilke åpningstider som blir realisert. Hvis én butikk prøver seg med noe nytt vil samtlige butikker i nabolaget fort kunne følge etter av frykt for å miste kunder. Eksempler på dette fikk en høsten 1983 i flere områder av Oslo der plutselig samtlige butikker i nærområdet endret stengetid fra kl. 17 til 19 på vanlige hverdager.

Det er trolig først og fremst butikker i typiske «sovebyer» som vil utnytte og ha fordel av en ordning med mer fleksible åpningstider. Butikker plassert i store arbeidssentra vil kunne tape markedsandeler fordi folk kan reise hjem og handle på kvelden i nærheten av sitt bosted. Lengre åpningstider vil øke kostnaden til enkelte butikker og i noen grad kunne føre til høyere utsalgspriser. Men hvis lengre åpningstider gir klare velferdsgevinster er imidlertid ikke dette noe avgjørende argument mot ordningen.

Lengre åpningstider gjør det mer lønnsomt med store kjøpesentra med lave variable kostnader. Mer liberale åpningsvedtekter kan derfor forsterke tendensen i retning av større konsentrasjon innen varehandelen.

Fordeler og ulemper ved lange åpningstider vil variere mellom geografiske områder og over tid. Markedet vil ikke automatisk finne fram til den beste løsning. I byer og tettbygde strøk med mange aktører på tilbudssiden, vil mer liberale åpningstidsbestemmelser være til beste for forbrukerne. Det er usikkert om dette er tilfellet i spredtbygde strøk. Vi har tro på at de lokale myndigheter etter den debatten som nå pågår, vil innse denne forskjellen, og dette taler for å la de lokale folkevalgte få beholde noe mer av sin nåværende mulighet til å påvirke åpningstidene enn det departementet foreslår.

Redaksjonen

**NORSKE SOSIALØKONOMERS FORENING
INVITERER TIL**

HVA VET VI OM PRIS- OG LØNNSSTIGNING?

*Etterutdanningskurs i samarbeid med Sosialøkonomisk institutt
Blindern, 6. og 7. juni 1984.*

PROGRAM

MANDAG 6. juni

09.00 Åpning

09.10 STAGFLASJON

Har Phillipskurven spilt fallitt?

Teorier som kan forklare stagflasjon, spesielt ulikevekstteorien.

Professor Erling Steigum jr., Norges Handelshøyskole.

10.45 Kaffe

11.00 HVA KOSTER INFLASJONEN OSS?

Om realøkonomiske omkostninger ved inflasjon og prisen ved anti-inflasjonspolitik.

Høgskolelektor Tor Iversen, Norges Kommunal- og Sosialhøgskole.

11.45 Lunsj

12.45 ÅRSAKER TIL INFLASJON

Lønnsdannelse, Phillips-kurver, forventninger, skatter, monetarisme.

Førsteamanuensis Asbjørn Rødseth, Sosialøkonomisk institutt, Universitetet i Oslo.

14.30 PRISSTOPP MOT INFLASJON

Om prisstopp som virkemiddel mot inflasjon i Norge og andre land, og spesielt om pris- og lønnsstoppen i 1978-79.

Vitenskapelig assistent Knut N. Kjær, Sosialøkonomisk institutt, Universitetet i Oslo.

TORS DAG 7. JUNI:

09.00 AUKRUST-MODELLEN 15 ÅR ETTER

Historien bak modellen og vurdering i ettertid.

Har relevansen endret seg?

Professor Fritz C. Holthe, Norges Landbrukshøgskole.

10.30 Kaffe

10.45 INFLASJON OG INNTEKTSFORDELING

Hvordan inflasjon og skatt virker inn på ulike komponenter i et utvidet inntektsbegrep.

Professor Arne Jon Isachsen, Bedriftsøkonomisk institutt.

11.30 Lunsj

12.30 INFLASJON I NORSKE PLANLEGGINGS-MODELLER

Hva slags teorier bygger modellene på? Hvor velegnede er modellene, og hvordan kan de brukes til å se virkning på inflasjon av ulike politikk-valg, og til å vurdere tiltak mot inflasjon?

Forsker Svein Longva, Statistisk Sentralbyrå.

13.30 FAGFORENINGSSPILL OG SKATTEPOLITIKK MOT INFLASJON

Optimal fagforeningsadferd. Spill mellom fagbevegelse og regjering. Kan skattelettelser dempe inflasjon? Hva er alternativene?

Førsteamanuensis Tor Hersoug, Sosialøkonomisk institutt, Universitetet i Oslo.

15.00 Slutt

Programkomité:

Tor Hersoug – Sosialøkonomisk institutt

Knut N. Kjær – Sosialøkonomisk institutt

Tor Iversen – Norges Kommunal- og Sosialhøgskole

Gerd Buflod – Norske Sosialøkonomers Forening

Påmelding innen 30. mai til NSF, Storgt. 26, Oslo 1

Påmelding til kurs om

PRIS- OG LØNNSSTIGNING

Navn

Kursavgift:

Kr. 950,- for medlemmer

Kr. 1 100,- for øvrige

Medlem av NSF?

Avgift kr..... oversendes

☐ Bankgiro 6001.05.13408

☐ Postgiro 516 78 87

☐ Sjekk vedlagt

Arbeidsgiver:

Adresse:

..... tlf:

.....

Underskrift

Rente, skatt og kapitalallokering

Einar Forsbak

Hermod Skånland kommenterte i *Sosialøkonomen* nr. 1, 1984 Virkemiddelgruppens uttalelse om at den ikke har funnet grunnlag for å si at skattereglene medfører vridning av kredittfordelingen. Han uttrykte håp om at denne uttalelsen ikke brukes til å drepe den mulighet som skattekommisjonens utredning gir til å rette opp skjevheter i kapitalanvendelsen. Einar Forsbak, som var medlem i Virkemiddelgruppen, gir i denne artikkelen sin støtte til Skånlands synspunkter.

AV
EINAR FORSBAK*

Innledning

Hermod Skånland kommenterte i *Sosialøkonomen*s januar-nummer et notat om «Kapitalkostnader ved investeringer i realkapital» som er vedlagt rapporten fra arbeidsgruppen som utreder spørsmålet «Om mål og virkemidler i penge- og kredittpolitikken» (NOU 1983:29). På grunnlag av beregninger som er gjort i dette notat, uttales det i rapporten at gruppen ikke har funnet grunnlag for å si at skattereglene klart bidrar til å vri fordelingen av kreditt i favør av husholdningenes investeringer. Skånland viser at med noe andre forutsetninger enn de som er brukt i notatet, vil en slik vridning forholdsvis lett la seg påvise. Han konkluderer sin artikkel med å uttrykke et ønske om at formuleringene i Virkemiddelgruppens rapport ikke blir brukt til å drepe den mulighet som Skattekommisjonens utredning gir til å rette opp de skjevheter i vår kapital-

anvendelse som skattesystemet forårsaker.

Jeg er helt enig med Skånland i dette. Det står da også i rapporten at gruppen ikke har kunnet vurdere alle sider ved dette spørsmål.

Virkemiddelgruppens rapport

Spørsmålet om hvilke forvridninger skattesystemet påfører kredittmarkedet var ikke noe hovedtema for Virkemiddelgruppen. Det ble imidlertid brakt på bane, og Frank Myhre, som var en av sekretærene, ble bedt om å se på hvilke resultater en modell som nylig var benyttet i en svensk utredning av kredittpolitikken, ville gi på norske data. Frank Myhres notat forelå på et forholdsvis sent tidspunkt i gruppens arbeid, og det ble ikke tid til noen grundig drøftelse av notatet. En normal «svangerskapsperiode» for en utvalgsrapport bør som kjent være 9 måneder, ifølge Skånland. Vi forsøkte å leve opp til dette, selv om vi ikke helt lyktes.

Når vi ikke gikk nærmere inn på spørsmålet om eventuelle forvridninger på kredittmarkedet som følge

av skattesystemet, kom det av at vi var enige om at slike eventuelle forvridninger «ikke gir grunn til at vi også skal ødelegge kredittsystemet», slik Skånland har uttrykt det. Det uttales i rapporten at eventuelle feilallokeringer som følge av skattereglene bør rettes opp ved endringer i skattereglene. Verken direkte reguleringer på kredittmarkedet eller et mer markedsorientert kredittmarked vil over lengre tid i vesentlig grad kunne motvirke den feilallokering av investeringene som skattereglene eventuelt gir grunnlag for.

Nærmere om beregningene

I Sparebankforeningen gjorde vi i fjor høst beregninger tilsvarende de Skånland har presentert i sin artikkel i *Sosialøkonomen*. Også vi kom til at justeringer i forutsetningene kan endre resultatene vesentlig. Dersom man f.eks. forutsetter høyere marginalskatt enn 50% for husholdningene, og dessuten forutsetter et høyere rentenivå, vil man ut fra den svenske modellen som Myhre har benyttet, komme til at av-

kastningskravet for maskininvesteringer blir vesentlig høyere enn for boliginvesteringer. Dette er illustrert på en instruktiv måte i Skånlands artikkel.

Det fremgår for øvrig av Myhres notat at selv med 50% marginalsatt vil høyere rentenivå gi vesentlig høyere avkastningskrav for maskininvesteringer. Dersom renten er 14% og prisstigningen 5%, vil avkastningskravet ved maskininvesteringer bli ca. 1,5 prosentenheter høyere enn ved boliginvesteringer (se tabell 2 og 3, side 94 og 95 i NOU 1983:29).

Skånland har også på en instruktiv måte illustrert et annet forhold, nemlig at lavrentealternativet, der realrenten etter skatt er negativ, forutsetter at både husholdningen og bedriften har inntekter som gjør det mulig å utnytte fradragretten for renteinntekter, og for bedriften også adgangen til maksimale avskrivninger. Også dette forhold er nevnt i Myhres notat, selv om implikasjonene av det ikke er nærmere drøftet.

Noen momenter

I tillegg til de forhold Skånland har pekt på, vil

* Einar Forsbak er ansatt i Sparebankforeningen i Norge.

jeg trekke fram ytterligere et par viktige momenter som det kan være nyttig å ha i minne.

En tilsynelatende beskjeden forskjell i reelt avkastningskrav etter skatt kan manifestere seg i betydelige forskjeller i nominelle renter før skatt. Vi kan illustrere dette ved å benytte en av Skånlands alternativer, nemlig tilfellet med 60% marginalsatt for husholdningene og 10% pristigning. Dersom vi forutsetter samme reelle avkastningskrav etter skatt for boliginvesteringer som for maskininvesteringer, som i dette tilfellet er minus 3,5%,

vil bedriften kunne tåle en rente på 12%, mens husholdningene vil kunne gå helt opp i 15,5% (formel 1 på side 93 i NOU 1983:29).

En annen problemstilling som vi har regnet på, og som kan ha relevans for Skattekommisjonen, er hvor langt ned en må gå i marginalsatt for å få samme reelle avkastningskrav før og etter skatt for boliginvesteringer og maskininvesteringer i den modellen som Myhre har benyttet. Dersom vi forutsetter 5% pristigning og 11% rente, finner vi at 40% marginalsatt for husholdningene vil gi omtrent samme reelle av-

kastningskrav etter skatt, nemlig henholdsvis 1,7% for maskininvesteringer og 1,8% for boliginvesteringer.

En av de mange lekasjer som er kommet om Skattekommisjonens arbeid, går ut på at et alternativ som overveies, er å beskattede bruttoinntekter med en flat skattesatt på 15%, og nettoinntekter progressivt med 35% som toppsatt. I så fall blir fradraget i skatt av renteutgifter maksimalt 35%. I tilfellet med 11% rente og 5% pristigning, vil ifølge modellen som er benyttet i vedlegget til NOU 1983:29, avkastningskravet for maskininvesteringer bli

lavere enn for boliginvesteringer. Det er da forutsatt uendrede regler for bedriftsbeskatning. Ifølge denne modellen ville man i dette tilfelle få en viss begunstigelse av bedriftens investeringer som kan rette opp virkningene av forskjellig risiko, slik Skånland antyder det bør være. Dersom man tar bort rentefradraget for husholdninger helt og opprettholder de nåværende skatte- og avskrivningsregler for bedrifter, vil det oppstå en sterk forvriddning i bedriftenes favor.

B

Den norske Bankforening og Forretningsbankenes Felleskontor er to samarbeidende organisasjoner for forretningsbankene som har samme styre og administrative ledelse.

Den norske Bankforening/Forretningsbankenes Felleskontor søker

KONSULENT/KONTORSJEF

I økonomisk-politisk avdeling i Forretningsbankenes Felleskontor er det ledig stilling som konsulent/kontorsjef avhengig av søkerens kvalifikasjoner. Stillingen ønskes besatt av en person med sosial-økonomisk embetseksamen eller tilsvarende utdannelse ved norsk eller utenlandsk lærested med interesse for og gjerne erfaring fra arbeid med bankøkonomiske og penge- og kredittpolitiske problemstillinger. Kandidater som tar eksamen våren 1984 kan også søke.

Økonomisk-politisk avdeling arbeider med bank- og kredittpolitiske problemstillinger som grunnlag for løpende drøftelser med myndighetene og kontakt- og kursvirksomhet overfor medlemsbankene. I dette arbeidet inngår bl.a. likviditets-, kreditt- og konjunkturoversikter m.v. Avdelingen har tilgang til EDB-programmet TROLL og er i ferd med å bygge opp EDB-baserte kreditt- og konjunkturbaser og økonomiske modeller.

Vi kan tilby et godt faglig miljø med gode utviklingsmuligheter og gode lønnsbetingelser.

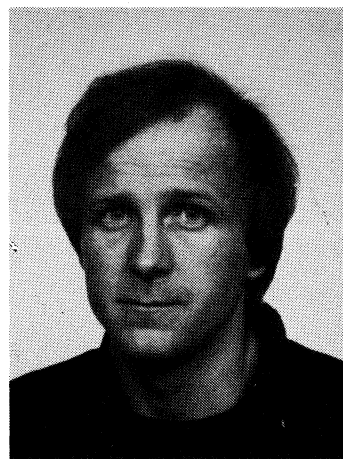
Forespørsler rettes til avdelingsdirektør Ingvar Strøm eller utredningsleder Steinar Juel på tlf. (02) 41 18 30.

Søknad sendes til

FORRETNINGSBANKENES FELLESKONTOR

Haakon VII's gt. 6, Postboks 1489 Vika, 0116 OSLO 1

Internasjonal modellbygging – LINK-prosjektet

Morten Reymert

LINK-prosjektet ble startet i 1968 etter initiativ fra blant annet Lawrence R. Klein, senere Nobelprisvinner i økonomi. Formålet med prosjektet er å knytte økonometriske makromodeller for enkeltland sammen i et større simultant modellsystem. Ved hjelp av dette systemet utarbeides det prognoser for verdensøkonomien, og det foretas simuleringer av virkningene av endringer i blant annet økonomisk politikk.

Hovedkvarter for LINK-prosjektet er i Departement for Economics, University of Pennsylvania i Philadelphia.

AV
MORTEN REYMERT*

Bakgrunnen for LINK-prosjektet

I løpet av 60-årene var det en sterk vekst i makroøkonomisk modellbygging. Særlig i USA ble det bygget en rekke større modeller med komplisert simultan likningsstruktur, men også i andre land var makroøkonomisk modellbygging en virksomhet i rask fremmarsj. Denne utviklingen skyldtes dels nye fremskritt innenfor teoretisk økonomi og statistiske metoder, men ikke minst den nærmest eksplosive utviklingen når det gjaldt datamaskiner og programvare. Det var nå blitt teknisk og økonomisk mulig å estimere, teste og simulere kompliserte ikke-lineære modeller med flere hundre likninger til overkommelige kostnader.

Oppsvinget i modellbygging var først og fremst knyttet til bygging av makroøkonomiske modeller for enkeltland. I slike modeller ville variable for utlandet

måtte behandles som eksogene, og ved framskrivninger måtte modellbrukeren gjette på utviklingen i disse størrelsene. For brukere av makromodeller for små land var dette kanskje ikke så problematisk fordi det ofte var mulig å få tilgang til forholdsvis pålitelige prognoser for utviklingen i utlandet. Ved simuleringer med modeller for større land måtte imidlertid modellbrukeren også ta hensyn til at hva som skjedde i hans eget land kunne igjen påvirke utviklingen i andre land i betydelig grad. Å oppfatte utenlandske størrelser som eksogene eller predeterminerte ville derfor kunne være en for grov antakelse og føre til skjevheter i beregningsresultatene.

Idéen bak LINK-prosjektet var å knytte en rekke makroøkonomiske modeller for enkeltland sammen ved å modellere de internasjonale avhengighetene mellom landene, spesielt varestrømmene, i en særskilt modell, en verdenshandelsmodell. Ved å simulere med landmodellene og verdenshandelsmodellen samlet ville en kunne oppnå to viktige forbedringer

sammenliknet med separate simuleringer med landmodellene hver for seg. For det første ville variable som var modelleksogene i landmodellene bli endogenisert, og en kunne følgelig få tatt hensyn til internasjonale reperkusjoner. Men modellbrukerne ville også kunne oppnå at prognosene for en rekke land ble innbyrdes konsistente i antakelsene om utviklingen i verdensøkonomien. Prognoser laget ved et slikt modellsystem ville altså implisere at det fantes forventede mottakere for de varene landprognosene forventet ville bli eksportert. Dermed kunne en unngå at det ble utarbeidet landprognoser som hver for seg forutsatte at forbedringer av handelsbalansene ville være en drivkraft bak en ny oppgang.

Bygging av internasjonale modellsystemer

Noe forenklet kan en si at det er to framgangsmåter ved bygging av internasjonale modellsystemer med sammenkoblede landmodeller. Den ene er å bygge alle landmodellene ved samme institusjon, bruke

om lag samme teorigrunnlag og variabelspesifikasjon og samme database. Forskjellen mellom landmodellene vil da først og fremst være den som følger av ulike næringsstruktur, ulike koeffisienter i adferdslikningene og selvfølgelig ulike størrelse på landene.

En annen framgangsmåte er å knytte sammen allerede eksisterende landmodeller som er utviklet i forskningsinstitusjoner i de enkelte landene. Tanken bak et slikt modellsystem er at den enkelte modellbygger kjenner best sitt eget lands økonomi. Ved et slikt utgangspunkt for modellbyggingen vil sammenknytningen via verdenshandelsmodellen legge enkelte bindinger på de nasjonale modellene, men det vil være ønskelig at disse bindingene er så få og så lite kontroversielle som mulig.

Som en av de få blant forskningsinstitusjoner som har bygget verdensmodeller har LINK-prosjektet valgt den siste framgangsmåten. Prosjektets modellsystem består derfor av en rekke landmodeller utviklet og testet ut ved forskjellige forskningsmiljøer verden over. En liste over deltaker-

* Morten Reymert er forsker i Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 1. Deltakerinstitusjoner i LINK-prosjektet¹⁾²⁾.

Land	Forskningsinstitusjon
Australia	University of Melbourne
Belgia	Free University of Brussels
Canada	University of Toronto
Danmark	Danmarks Statistik
Finland	Finlands Bank
Frankrike	INSEE
Hellas	Center of Economic Planning and Reseach, Athen
Irland	Central Bank of Ireland
Italia	University of Bologna
Japan	Kyoto University
Nederland	Central Planning Bureau, Haag
Nigeria	University of Ibadan
Norge	Statistisk Sentralbyrå
Polen	University of Lodz
Spania	Universidad Autónoma de Madrid
Storbritannia	London Business School
Sveits	University of Lausanne
Sverige	Stockholm School of Economics
Ungarn	Market Research Institute, Budapest
USA	University of Pennsylvania
Vest-Tyskland	University of Hamburg
Østerrike	Institute of Advanced Studies, Vienna

¹⁾ Listen er hentet fra Klein, Pauly og Voisin (1982), men er ajourført med de endringer jeg kjenner til. Den er likevel neppe helt fullstendig når dette skrives.

²⁾ I LINK-systemet er det også inkludert landmodeller fra China, Bulgaria, Romania, Sovjetunionen, Tsjekkoslovakia og Øst-Tyskland. Disse modellene er bygget i USA ved University of Pennsylvania og Stanford University.

institusjonene er gjengitt i tabell 1. Fra LINK-prosjektets side er det først og fremst bidratt med verdenshandelsmodellen. I tillegg har LINK-prosjektet selv utviklet eller initiert utviklingen av modeller for enkelte land som det har vært ønskelig å inkludere i modellsystemet, men som det ikke har fantes en relevant modell for. Det er først og fremst for utviklingslandene og enkelte øst-europeiske land det er implementert landmodeller for som ikke er utviklet av en nasjonal forskningsinstitusjon. Men LINK-prosjektet har også utviklet en modell for norsk økonomi.

LINK-prosjektets tilnærmingstype ved bygging av verdensmodellen har sine fordeler, men også sine klare ulemper. Det er neppe tvil om at nasjonale institusjoner isolert sett oftest vil være de beste til å bygge makroøkonomiske modeller for sine respektive land. Ikke minst arbeidet med å velge fornuftige adferdsre-

lasjoner og en rimelig inndeling i endogene og eksogene variable vil kreve detaljert informasjon om næringsstruktur, markedsforhold og andre sider ved det aktuelle landet. Men de fleste som har vært med på å bygge makroøkonomiske modeller har fort blitt klar over hvor vesentlig det er at de forskjellige modelldelene er innbyrdes konsistente. Det betyr ikke bare at det er teknisk mulig å simulere med modellene samlet, dvs. at modellsystemet er determinert når det settes sammen, men også at det er et noenlunde sammenhengende og konsistent teorigrunnlag som ligger til grunn for hele modellsystemet. En svakhet ved at modellbyggingen er desentralisert så langt som det er gjort i LINK-prosjektet er derfor at modellsystemet samlet kan få et økonomisk innhold som kan være vanskelig å forstå og å forsvare.

Andre institusjoner som har etablert store interna-

sjonale modellsystemer har derfor valgt å bygge opp modellene selv. OECD har stort sett hatt dette utgangspunktet, men organisasjonens INTERLINK-modell er også i stor grad basert på nasjonale parameteranslag.

LINK-prosjektets framgangsmåte ved oppbygging av modellsystemet må imidlertid også sees på bakgrunn av formålene med prosjektet. De har ikke bare vært å bygge et større internasjonalt modellsystem, men også å gi impulser tilbake til de nasjonale modellbyggermiljøene. LINK-prosjektet fungerer således som et samlingspunkt for modellbyggere fra mange land. Dette er også den viktigste grunnen til at Statistisk Sentralbyrå har valgt å delta i prosjektet.

Modellene i LINK-prosjektet

Det er vanskelig å gi noen kortfattet og presis karakteristikk av deltakermodellene. Som nevnt tidligere er de utviklet i deltakerinstitusjonene, og LINK-prosjektet har ikke stilt noen krav til utformingen av modellene utover det som følger av spesifiseringen av modelldelen for internasjonal handel. Noen samlet ajourført og lett tilgjengelig oversikt over modellene finnes heller ikke; de fleste modellene er under stadig utvikling og spesifikasjonene endres ofte fra år til år. Noen generelle trekk ved de største modellene er det likevel mulig å gjengi.¹⁾

Modellene for de landene som har kvartalsvis nasjonalregnskap er kvartalsmodeller. For å kunne modellere konjunkturforløpene best mulig har LINK-prosjektet primært vært interessert i kvartalsmodeller, men for de øvrige landene har en akseptert årsmodeller. Et fellestrekk ved

mange av modellene er at økonomien er endogenisert i en høyere grad enn det som har vært vanlig i de norske modellene. I noen av modellene er det nesten bare direkte offentlige handlingsparametre og variable for utlandet som er eksogene. I modellene er også størrelser fra penge- og kredittmarkedet inkludert, og i en rekke av modellene blir også størrelsene på dette markedet bestemt simultant med variable for real siden av økonomien, dvs. at penge- og kredittmarkedet er fullstendig integrert med varemarkedene og arbeidsmarkedet i modellene. Modellene er også karakterisert ved et betydelig innslag av dynamikk i tilpasningen, og koeffisientene i adferdslikningene er nesten alltid estimert på grunnlag av tidsseriesdata. Tallet på ligninger varierer sterkt mellom modellene; i de største modellene er det så mange som 1 000 endogene variable og flere hundre stokastiske likninger, mens de minste modellene inneholder bare 20–30 likninger i alt.

Som nevnt ovenfor er landsmodellene knyttet sammen med en verdenshandelsmodell. Denne modellblokken forutsetter at eksportvolum og importpriser er eksogene i landmodellene. Disse variable endogeniseres ved verdenshandelsmodellen.

I verdenshandelsmodellen er handelen med følgende vareaggregater eksplisitt spesifisert:

- Matvarer, drikkevarer og tobakk (SITC 0,1)
- Energi (SITC 3)
- Råvarer utenom energi (SITC 2,4)
- Bearbeidede varer (SITC 5–9)

Siden handelen med varen Bearbeidede varer er langt større enn for de øvrige varegruppene arbeides det med en oppsplitting av denne varegruppen ved at

¹⁾ Se for øvrig den vedlagte litteraturlisten.

Maskiner og transportmidler (SITC 7) vil bli skilt ut som egen vare. Det arbeides også med å etablere en egen verdenshandelsmodell for tjenester. Det eneste kravet LINK-prosjektet stiller til vare- og sektorinndelingen i deltakermodellene er at utenrikshandelen kan splittes opp i disse 4 (senere 6) varegruppene og at priser og volumvariable for utenriksøkonomien blir behandlet på den måten som ble nevnt ovenfor.

Verdenshandelsmodellen er etablert på grunnlag av matriser med bilaterale handelsstrømmer. Ved simulering med modellsystemet ville et alternativ være å beholde markedsandelene uendret og latt hvert land få den eksportveksten som følger av importveksten i andre land og landets markedsandeler i startåret. Men en vet av erfaring at markedsandelene endrer seg, og i mange av de nasjonale landmodellene blir slike endringer forsøkt modellert. LINK-prosjektet har derfor valgt å legge inn et sett av likninger i verdenshandelsmodellen som medfører at markedsandelene er elastiske overfor endringer i relative priser. Utformingen av modellen på dette området har betydelige likhetstrekk med det såkalte lineære utgiftsskjemaet fra konsumteorien.

LINK-prosjektet har også arbeidet med å etablere en modellblokk for internasjonale kapitalbevegelser som endogeniserer disse og valutakursene. En modellversjon med endogent bestemte valutakurser har blitt brukt ved en rekke anledninger. Det ser imidlertid ut til å være betydelig større problemer knyttet til å endogenisere de internasjonale kapitalmarkedene enn de internasjonale varemarkedene, blant annet fordi datamaterialet over kapitalbevegelser er betydelig svakere, og modellversjo-

nen med endogene valutakurser har derfor en mer foreløpig karakter.

Simulering med LINK-systemet

Teknisk sett foregår simuleringen med hele modellsystemet ved at landmodellene og verdenshandelsmodellen løses hver for seg. Siden modellene er ikke-lineære kan de ikke løses eksakt, og en iterativ metode må benyttes. De enkelte landsmodellene krever opptil 50 iterasjoner for hvert kvartal (år) før konvergens oppnås. Som simuleringsmetode benyttes Gauss-Seidels algoritme.

Prinsippene i Gauss-Seidels metode kan kort forklares slik: Hver likning tilordnes én endogen variabel, dvs. likningen løses med hensyn på denne variabelen. Ved beregning av den endogene variabel i første likning settes inn riktige verdier for de eksogene variable og gitte startverdier for de andre endogene variable som opptrer i likningen. Ved beregning av de endogene variable i de neste likningene benyttes de beregnede verdiene for de endogene variable

som har blitt beregnet tidligere, og eventuelt de gitte startverdiene for de endogene variable som det ennå ikke er beregnet førstestanslag for. Når hele likningssystemet er gjennomgått på denne måte, starter hele prosessen på nytt igjen og fortsetter inntil et spesifisert konvergenskriterium er oppnådd. Det kan for eksempel være at endringene i alle de endogene variable mellom siste og nest siste iterasjon ikke overstiger en viss prosent.

Etter at landmodellene er løst hver for seg settes resultatene inn i verdenshandelsmodellen. Dette vil gi nye verdier for landenes eksportvolum og importpriser, og landmodellene må dermed løses på nytt igjen. Dette fortsetter inntil det også oppnås konvergens mellom resultatene fra verdenshandelsmodellen og variablene i landmodellene.

Selv om løsningsalgoritmen for systemet i prinsippet er enkel, krever håndteringen av LINK-systemet, med om lag 10 000 likninger og 12 000 variable, avansert programvare og betydelige maskinressurser. Prognoser for tre år framover for verdensøkonomien krevde i 1982 om lag 20 mi-

nutter CPU-tid på en IBM 4341.

Prognoser for verdensøkonomien

Sentralt i LINK-prosjektet står arbeidet med å utvikle prognoser for verdensøkonomien på inntil 3 års sikt. Dette arbeidet legger ikke bare beslag på en vesentlig del av ressursene ved LINK-senteret. Det representerer også den viktigste kontaktflaten mellom LINK-senteret og deltakerinstitusjonene.

I LINK-prosjektet foregår utarbeidingen av prognoser i to runder, og under hver av disse rundene blir det utarbeidet flere sett av prognoser. De begynner med at deltakerinstitusjonene sender inn sine egne prognoser for sitt eget land og de forutsetningene for utviklingen i verdensøkonomien som disse prognosene bygger på. På LINK-senteret blir deretter landmodellene simulert hver for seg slik at de reproducerer så godt som mulig de foreslåtte prognosene. For å få til dette brukes i stor utstrekning såkalt add-factors; dvs. at de økonometriske likningene gis tillegg i konstantleddene slik at de

Lawrence Klein, initiativtaker til LINK-prosjektet, her fotografert av Per Svensson, Aftenposten, under et seminar på Sosialøkonomisk institutt 26. mai 1981.

Tabell 2. Prognoser for verdensøkonomien. 1984–1987.¹⁾

	1984	1985	1986
Bruttonasjonalprodukt:			
OECD-landene	4,3	2,9	2,0
Utviklingslandene	3,4	3,7	3,5
Konsumpriser:			
USA og Canada	4,3	5,5	5,7
EF	7,7	8,1	8,1

¹⁾ Tabellen viser prosentvis endring fra foregående år. Prognoser ble distribuert på LINK-møtet 12.–14. mars og er foreløpige.

genererer et ønsket forløp for de endogene variable. Etter at disse simuleringene er avsluttet vil en normalt ha et sett med prognoser for verdensøkonomien som ikke er avstemt mellom landene. For eksempel kan alle landenes eksportanslag alt i alt være betydelig høyere enn landenes samlede importanslag. Ved hjelp av verdenshandelsmodellen begynner derfor LINK-senteret å avstemme verdenshandelen. Den samlede importterspørselen som ble beregnet ved de nasjonale modellene blir nå ført tilbake som eksportterspørsel. Med nye eksportanslag blir de enkelte landmodellene kjørt på nytt, nye importanslag vil bli beregnet osv. Denne prosessen fortsetter i flere runder inntil verdenshandelen er rimelig avstemt.

Etter at de nasjonale anslagene har blitt korrigert ved hjelp av LINK-systemet blir prognosene presentert for deltakerinstitusjonene på LINK-prosjektets halvårslige møter. Disse møtene arrangeres i mars og i september. Diskusjonene på disse møtene fører som oftest til ytterligere forslag om endringer i de modelleksogene anslagene. Etter møtene blir det derfor foretatt ytterligere én simuleringsrunde.

I tabell 2 er det gjengitt noen av de foreløpige prognosene som ble distribuert på LINK-møtet i mars i år. I følge disse anslagene venter LINK-medlemmene at den internasjonale opp-

gangen vil begynne å flate ut vinterhalvåret 1984/85 i industrilandene og noe senere i utviklingslandene. En ny konjunkturbunn vil etter anslagene bli nådd i 1986 for industrilandene. Prisstigningen ventes å tilta svakt gjennom de neste årene i OECD-landene.

Spesielle scenarior

I tillegg til å utvikle prognoser for verdensøkonomien, dvs. beregne den forventede utviklingen, brukes LINK-systemet også til å simulere alternative utviklingsbaner for verdensøkonomien. Det har også blitt foretatt alternative scenarior på historiske data for å kvantifisere virkningene etter post av gjennomførte politikkendringer eller andre endringer i modelleksogene variable, for eksempel råvareprisøkninger.

På bakgrunn av den lave veksttaket og den økende arbeidsledigheten i de fleste land i siste del av 70-årene og hittil i 80-årene, har det fra LINK-prosjektets side flere ganger blitt foretatt en rekke simuleringer for å finne fram til en økonomisk politikk som kan gi sterkere vekst. Det er også blitt foretatt simuleringer for å kvantifisere virkningene av endringer i råvareprisene, spesielt oljeprisene. Noen eksempler fra disse simuleringene vil kunne illustrere nærmere det økonomiske innholdet i LINK-systemet.

LINK-prognosene for årene 1981–83, som ble la-

get tidlig i 1981, forespeilte svært lav vekst for de fleste industrilandene. En av årsakene til disse dystre prognosene var etter manges oppfatning den restriktive pengepolitikken i USA. Økonomisk teori tilsa at en mer ekspansiv pengepolitikk i ett land, for eksempel en rentenedgang, ville føre til økt vekst, men også høyere prisstigning i det samme landet. Høyere prisstigning vil delvis være et resultat av en fallende valutakurs. Ved hjelp av LINK-systemet ble det derfor forsøkt å analysere virkningene av en koordinert ekspansiv pengepolitikk i OECD-landene. En slik samordnet politikkendring, teknisk sett gjennomført som en rentereduksjon i de større OECD-landene, ville en kunne forvente at skulle redusere virkningene på prisnivået via valutakursendringer og således eliminere en potensiell inflasjonsskilde. Dette var også de resultatene beregningene gav. Virkningene av den mer ekspansive pengepolitikken var en økning i OECD-landenes bruttonasjonalprodukt på 1½ prosent i 1983 regnet i forhold til prognosene, mens endringen i prisstigningen ble beregnet til å være helt marginal.

Virkningene av oljeprisendringer har blitt simulert en rekke ganger med LINK-systemet. Beregnin-

gene har vist at ved relativt små prisendringer, opptil 20–30 prosent, er resultatene forholdsvis symmetriske enten det er en prisøkning eller en prisnedgang som finner sted. Som følge av oljeprisfallet vinteren 1983 ble det foretatt en beregning av virkningene av en oljeprisnedgang (målt i dollar) på 20 prosent. Den isolerte effekten av dette ble anslått til en økning i verdens samlede bruttonasjonalprodukt på ½ prosent, en økning i verdenshandelen på 1 prosent og en gjennomsnittlig nedgang i konsumprisene på ½ prosent.

LITTERATUR:

- Ball (1973), R. J. ed: «The International Linkage of National Economic Models», North-Holland, Amsterdam.
- Hickman, B. G. and L. R. Klein (1974): «A Decade of Research by project LINK», ITEMS, Social Science Research Council, New York, December.
- Klein, L. R. (1977): «Project LINK», Center of Planning and Economic Research, Lectures Series 30, Athens.
- Klein, L. R., P. Pauly and P. Voisin (1982): «The World Economy – A Global Model», Perspectives in Computing, Applications in the Academic and Scientific Community, Vol. 2, No 2. IBM.
- Sawyer, J. A. (1979) ed., «Modelling the international Transmission Mechanism», North-Holland, Amsterdam.
- Wallbroeck, J. (1976) ed.: «The Models of Project LINK», North-Holland, Amsterdam.

Norske Sosialøkonomers Fagforening arrangerer kurs for tillitsvalgte 11. – 13. september 1984.

Som i fjor blir kurset lagt til Kielfergen og i Kiel.

Program blir sendt ut senere. Foreløpig ber vi interesserte merke seg tidspunktet.

Nytt inntektssystem for kommunene

I Sosialøkonomen nr. 2 1984 presenterer Lars Wilhelmsen og Stein Østre regjeringens forslag til nytt inntektssystem for kommunene (St. meld. nr. 26 for 1983-84). De to mener at regjeringens opplegg er vesentlig bedre enn det forslag Hovedkomiteen for lokalforvaltningen tidligere har lagt frem. Jeg skal nedenfor begrunne hvorfor jeg er uenig i denne vurdering. Etter min mening er regjeringens forslag dårligere og langt på vei ubrukelig ut fra de prinsipper man har vært enige om at et nytt inntektssystem skal bygge på.

AV
HALLVARD BAKKE*

Først er det kanskje nyttig å slå fast at intet overføringssystem vil være praktisk og teoretisk uangrikelig. Spørsmålet blir å finne frem til et system som på den beste måte kan forene en rekke viktige hensyn.

Det enkleste ville selvfølgelig vært om statens overføringer til kommunene kunne skjedd gjennom ett skjønnsmessig fastsatt tilskudd. Nå har det hele tiden vært forutsetningen for arbeidet med et nytt inntektssystem at det skal fordele tilskuddene etter mest mulig objektive kriterier, d.v.s. at kommunene ikke gjennom sine egne disposisjoner skal kunne påvirke størrelsen av tilskuddet, og at det virker rettferdig kommunene imellom. Videre har det vært forutsetningen at antall slike kriterier i systemet bør begrenses og at de bør kunne tallfestes

gjennom lett tilgjengelig og ikke for gammel statistikk.

Nedenfor skal jeg gjennomgå noen av de hovedargumenter som er fremsatt for regjeringens forslag sammenholdt med Hovedkomiteens.

1. Ett tilskudd kontra sektorvise tilskudd

Mens Hovedkomiteen foreslår ett tilskudd, beregnet ut fra et begrenset antall kriterier, går regjeringen inn for flere sektorvise utgiftsutjevnerende tilskudd og et generelt inntektstjevnerende tilskudd. Poenget med de sektorvise utgiftsutjevnerende tilskuddene er at de skal utjevne alle objektive forskjeller kommunene imellom som gjør at de vil ha ulike utgifter for å kunne yte et likeverdig tilbud, mens det inntektstjevnerende tilskudd skal utjevne forskjeller i kommunenes inntektsnivå, slik at alle skal ha lik mulighet til å dekke de resterende utgifter. I og for seg er dette et tiltalende teoretisk prinsipp for et inntektssystem, og det er også forutsetningen for Hovedkomiteens forslag at det totalt vil virke slik. Regjeringen har imidlertid ikke i praksis laget et system der man klart skiller

mellom disse to begrepene.

For primærkommunene er det foreslått sektortilskudd som utgjør ca. 60% av de gjennomsnittlige utgiftene. For de øvrige sektorer der det selvsagt også vil være objektive utgiftsforskjeller, vil overhodet ingen utgiftsbestemmende faktorer komme inn.

Ut fra regjeringens eget utgangspunkt om at de sektorvise tilskudd bare skal ha utgiftsutjevnerende karakter, vil de ut fra omfanget av de totale tilskudd til kommunene utgjøre til sammen ca. 30% av de samlede overføringer til primærkommunene, mens det generelle inntektstjevnerende tilskuddet vil utgjøre ca. 70%. For dette tilskuddet, som jo vil bli det avgjørende for kommunenes økonomi, foreslår regjeringen at det ikke skal bygge på objektive kriterier, men fastsettes slik at det «minimaliserer avstanden fra dagens inntektsfordeling».

Når regjeringen argumenterer med at de sektorvise tilskudd vil gjøre det mulig å beregne mer nøyaktig de eksisterende objektive utgiftsforskjeller, må en jo spørre hva poenget med det er når de totale overføringer skal salderes

med et vesentlig større tilskudd, slik at det samlede resultat blir mest mulig lik dagens overføringer.

Regjeringen er heller ikke konsekvente når det gjelder kriteriene. En rekke geografiske faktorer vil ha betydning for utgiftsforholdene i en del kommuner. Dette er det tatt hensyn til for noen tilskudd, for andre ikke. Regjeringen regner f.eks. ikke med at det spiller noen rolle for utgiftene til helse- og sosialformål i kommunene om det er lange avstander og spredt bebyggelse eller om bosettingen stort sett er i tettsteder, mens slike forhold kommer inn når det gjelder fylkenes helse- og sosialutgifter. For videregående opplæring i fylkene mener regjeringen at geografiske forhold ikke påvirker utgiftene, mens det for primærkommunene er tatt hensyn til dette på et vis ved å bygge på eksisterende skolestruktur. Regjeringen har ikke forsøkt å begrunne disse forskjeller, som virker tilfeldige, ved hjelp av regnskapsdata eller på annen måte. Regjeringen har delvis sett bort fra kravet til objektive forhold, bl.a. når den tar utgangspunkt i eksisterende skolestruktur. Det heter riktignok at Stortinget

* Hallvard Bakke var formann for det underutvalg under Hovedkomiteen («Inntektstutvalget») som utarbeidet forslaget som ligger til grunn for Hovedkomiteens innstilling.

skal drøfte kommunenes skolestruktur med visse mellomrom. Jeg ser for meg Stortinget drøfte skolestrukturen i våre 454 kommuner, kommune for kommune, som jo må gjøres om det skal ha noen mening i den sammenheng.

Regnskapsdata viser at kommuner under 5 000 innbyggere har forholdsvis større utgifter enn kommuner med høyere innbyggertall, ikke overraskende. Regjeringen har imidlertid helt sett bort fra de objektive utgiftsforskjeller som kommer av lavt innbyggertall.

2. Signalbehovet

Regjeringen mener at den og Stortinget gjennom fastsettelsen av de sektorvise tilskudd skal kunne gi signaler om prioritering innen kommunesektoren. Skal dette ha noen effekt må det imidlertid skje i form av en binding av tilskuddene til det enkelte formål, og der bindingen omfatter også den nødvendige andel av kommunenes skatteinntekter og inntektsutjevnerende overføring. Noen slik binding går imidlertid ikke regjeringen inn for. Den sier at dens system i liten grad vil gi mindre handlefrihet for kommunene enn Hovedkomitéens system. Men dermed faller også regjeringens argument bort. De sektorvise tilskudd vil heller ikke være særlig egnet til en slik signalfunksjon. De skal jo etter sin definisjon bare utjevne *forskjellen* i objektive utgiftsbehov kommunene imellom. Det er også vanskelig å tenke seg hvordan regjeringen har tenkt seg at en standardheving skal kunne skje uten gjennom endringer i lov- og regelverket, som jo under enhver omstendighet vil behandles av regjering og storting.

I Hovedkomitéens rapport er det gjennom en analyse av alle eksisterende overføringsordninger vist at de har svært liten betydning når det gjelder oppfyllelse av nasjonale mål på de enkelte områder. Her spiller lov- og regelverket den helt dominerende rolle. Signalbehovet kan derfor også på dette grunnlag avvises som et holdbart argument for sektorvise tilskudd.

3. Binding av faglig og budsjettmessig ansvar

Regjeringen finner særlig grunn til å understreke at det er viktig at det departement som har faglig styring fortsatt får ansvar for å skaffe plass til eventuelle nye tiltak innenfor eget budsjett. Nå skjer ikke budsjettbehandlingen på den måte at hvert departement får seg tildelt en pott som de så kan fordele innenfor sitt ansvarsområde. Nye tiltak må forelegges Stortinget. Det er heller ikke slik at om man ønsker sterkere innsats på et område innenfor f.eks. sosialsektoren, så må dette kompenseres ved reduksjon på andre områder innenfor samme sektor. Tvert imot har jo utviklingen av utgiftene på de forskjellige sektorer ikke hatt en parallell utvikling. Det er også trolig at det samme vil være tilfelle i fremtiden.

En vesentlig kritikk mot det nåværende, overføringssystem er at det har ført til svekkede muligheter for samordning av tiltakene overfor kommunene. For å få en slik helhetsvurdering og sikre at kommunenes økonomi styrkes tilstrekkelig ved innføring av nye tiltak, vil Hovedkomitéens forslag egne seg best.

4. Gruppeinndelingen

Regjeringen mener det er en vesentlig svakhet ved

Hovedkomitéens forslag at en del av tilskuddet skal gis i form av kompensasjon for sviktende skatteinntekter i forhold til et fastsatt nivå, og at dette nivå er forskjellig ut fra hvilke grupper kommunene er plassert i, basert på en rekke ulike geografiske og andre kriterier.

Disse kriterier er vanskelig kvantifiserbare og man vil risikere en løpende diskusjon med kommunene om hvilken gruppe de skal plasseres i.

La meg først minne om at denne delen av tilskuddet utgjør ca. 40% av det totale tilskudd. Kommuner med 73% av innbyggerne er plassert i gruppe 1, d.v.s. har ikke slike geografiske forhold at en spesiell kompensasjon er nødvendig. Ytterligere 14% av befolkningen er plassert i gruppe 2, der minsteinntektsnivået er 10% høyere. Bare kommuner med ca. 10% av befolkningen er plassert i de øvrige seks grupper. For enkelte av disse kommuner vil imidlertid en slik kompensasjon ha stor betydning. Den del av det samlede tilskudd som beregnes ut fra en høyere gruppeplassering enn gruppe I ville i 1978 utgjort 13%.

Det er ubestridelig at for en del kommuner har slike geografiske forhold tildels stor betydning for utgiftene. Det gjelder uansett inntektssystem. Og de må derfor innpasses i inntektssystemet på en eller annen måte. Hvis regjeringen skulle følge sitt eget utgangspunkt og de prinsipper som har vært lagt til grunn for et nytt inntektssystem, må man for hver av de utgiftsutjevnerende tilskudd legge disse forhold inn som egne kriterier. Delvis vil de ha ulik betydning og innbyrdes vekt for de forskjellige sektorer. Visse skjønnsmessige elementer vil her komme inn, men de

kommer man ikke utenom uansett system. Det vil være enklere og mer oversiktlig å gjøre dette slik Hovedkomitéen foreslår, i en operasjon, istedet for å forsøke å bake inn disse kriteriene i hvert sektortilskudd, foruten det inntektsutjevnerende tilskudd som også må ivareta en viss utgiftsutjevnerende funksjon.

Regjeringen mener også det er galt å utjevne forskjell i skatteinntekter fordi kommunene ikke vil bli stimulert til å øke sine egne inntekter. Hvis regjeringen skulle følge sitt utgangspunkt, er det imidlertid en slik utjevning som må finne sted. Argumentasjonen blir derfor her selvmotsigende. Jeg har også lyst til å se den kommune som ikke vil ønske å bedre sitt eget næringsgrunnlag som følge av en slik kompensasjon. Delvis er det jo dette som skjer innenfor dagens skatteutjevning, uten at jeg tror det kan vises til eksempler der man har hatt slik effekt. Under enhver omstendighet vil kommunens innbyggere selvfølgelig være interessert i bedre betalte og tryggere arbeidsplasser i sin egen kommune.

Regjeringen vil ikke bruke skatteinntektsnivået som utgangspunkt for det inntektsutjevnerende tilskudd, som vil utgjøre den langt største del av overføringen. («Inntektsutjevnerende» er heller ikke helt presist, da alle kommuner i dag mottar tilskudd fra staten, slik at det også delvis vil ha karakter av et rent inntektstilskudd.) Som nevnt ovenfor skal dette tilskudd fastsettes slik at man ikke får vesentlige avvik fra dagens inntektsfordeling.

Jeg tror det vil være langt større grunn til å diskutere det resultat man her kommer frem til. I motsetning til Hovedkomitéens forslag har man ingen kriterier å gå

ut fra. Hovedkomitéens gruppeinndeling er ikke grepet ut av luften. Hver kommune er vurdert ut fra de forskjellige kriterier og på basis av summen av de fremkomne skalaverdier får man gruppeinndelingen. Selv om dette i noen grad vil kunne diskuteres, vil det være langt mindre problematisk enn de tilsvarende vurderinger som må gjøres etter regjeringens forslag.

5. Konklusjon

Hovedkomitéen har gjennom beregninger vist at

med unntak av noen få kommuner med ekstremt lavt folketall, er det mulig å konstruere en ordning med ett tilskudd som vil virke tilfredsstillende. Regjeringen har ikke lagt frem beregninger for sitt eget forslag, og unndrar seg derved en sammenligning på slikt grunnlag. Ut fra en analyse av innholdet i stortingsmeldingen kan man imidlertid med stor sikkerhet konstatere at regjeringens forslag ikke vil fungere ut fra de forutsetninger det har vært enighet om skal ligge til grunn for inntektssystemet.

Regjeringen opererer med et stort antall kriterier som tildels har forsvinnende liten betydning for kommunenes samlede overføringer, mens den samtidig har sett bort fra forhold som kan ha meget stor betydning for utgiftsbehovene og kommunenes muligheter til å løse sine oppgaver. Den vesentlige delen av overføringene vil etter Regjeringens forslag ikke skje etter faste, objektive kriterier. Etter Hovedkomitéens forslag skjer bare vel 10% av overføringen etter en vurdering av

kriterier, der det ikke er helt faste objektive normer. Ingen av de hovedinnvendinger regjeringen har reist mot Hovedkomitéens forslag er holdbare.

Hovedkomitéen har også sagt at det må arbeides videre med overføringssystemet etter hvert som man får mer erfaring. Men etter regjeringens forslag vil man allerede i starten måtte gå fra det som skulle være prinsippene i et slikt overføringssystem.

Svar til Hallvard Bakke

AV
STEIN ØSTRE*

Storingsrepresentant Hallvard Bakke har vært formann i Inntektsutvalget i Hovedkomitéen for lokalforvaltningen som er ansvarlig for NOU 1982:15 og NOU 1979:44. Det er rimelig at han vil forsvare det forslag han har vært med på å lage.

Hans stormløp mot Re-

gjeringens forslag i St meld nr 26 (83-84) virker ikke gjennomtenkt og er tildels irrelevant. Det er ikke særlig vanskelig å gjendrive hans argumentasjon, men det vil kreve mye plass. Saken er i all enkelhet at Hovedkomitéens forslag ikke holder faglig mål. Det tror jeg de fleste fagøkonomer vil være enig i. Jeg har tidligere forsøkt å si det på en høflig måte, kfr Sosialøkonomen nr 7/82, side 12. Men det kan også sies rett ut: Det dreier seg om et meget svakt forslag, som kanskje aldri burde vært gitt ut i NOU-serien.

Det er også overraskende at en politiker ikke skjønner de politiske konsekvenser. Hovedkomitéens forslag lå an til å skape stor politisk strid og misnøye. Visse pressgrupper og interesseorganisasjoner drev mobilisering og kunne kanskje ha forhindret vedtagelse av Hovedkomitéens forslag i Stortinget. Hva hadde man oppnådd hvis det hadde skjedd? Jeg tror Regjeringens forslag om å bruke sektortilskuddene til «signalisering» nettopp må forstås i en slik sammenheng. Dette synes da også å ha tatt vinden ut av seilene

på pressgruppene. Signalisering krever ikke binding til noe bestemt formål slik Bakke feilaktig hevder. Hvis Stortinget dobler barnetrygden kan det sies å være et signal om at foreldrene bør bruke mer på sine barn. Virkningen av slike signal kan diskuteres, men signaliseringsargumentet synes her som nevnt å ha en viktig kosmetisk funksjon.

Jeg vil tillate meg å advare Bakke mot å la dette bli en partipolitisk sak. Hovedkomitéens forslag er så faglig svakt at det bare kan bli en boomerang.

* Stein Østre er ansatt ved Nordland distriktshøgskole.

Dengang Bratteli var finansminister, da var det moro å være sosialøkonom

INTERVJU AV STEIN HAUGLID OG TORE JØRGEN HANISCH

Ifølge planene skulle gjenreisningen etter krigen ta 6–8 år. Det var først i 1952, sier Aukrust, at vi oppdaget at førkrignivået var passert allerede i 1946. Den økonomiske politikken var i disse årene basert på en forutsetning om et fast forhold mellom kapital og produksjon. Det førte til at investeringer i realkapital ble prioritert foran alt annet. Det var først på midten av 50-tallet at Juul Bjerke oppdaget at teknologifaktoren eller den menneskelige

faktor som den også ble kalt, var mye viktigere enn kapital. Helge Sivertsen ble meget begeistret da han fikk vite dette. Først da kom det virkelig fart over utbyggingen av skoler og universiteter. På denne tiden trodde både økonomer og politikere at vi var ferdige med de store økonomiske krisene. Aukrust ser det som en meget stor fordel at vi i Norge har primærstatistikk, nasjonalregnskap og modellavdeling så og si på samme gulv.

– Like etter krigen lå vi klart i forkant når det gjaldt økonomisk forskning, nå ligger vi antagelig midt i beitet. Ikke fordi vi har stagnert. Det har vært solid og håndverksmessig god fremgang her i landet, men andre land har gjort større fremskritt slik at vi har tapt terreng.

Det er forskningsdirektør Odd Aukrusts svar på hvor norsk økonomisk forskning befinner seg i dag – sett i forhold til resten av verden.

Aukrust som har kunnet følge dette på nært hold i de siste 40 årene, peker naturlig nok USA ut som ledernasjon på området i dag, men legger til at det har skjedd mye interessant også i en del europeiske land. I særdeleshet gjelder dette Frankrike, Vest-Tyskland og Ungarn.

– Hva er årsaken til at vi er blitt hengende etter, Aukrust?

– Jeg tror mye av svaret ligger i den voldsomme betydning én dominerende hjerne har for et slikt miljø. I Norge var Ragnar Frisch en

drivkraft, inspirator og lederskikkelse som har hatt betydning i en helt utrolig grad. Han innpodet i oss studenter et samfunnsansvar, en entusiasme for faget og en tro på oss selv, som ikke mange andre kunne ha fått til.

Man kan observere noe lignende i andre land, for eksempel i Nederland hvor Jan Tinbergen hadde en tilsvarende posisjon, og noen år senere i Israel. Jeg var der på oppdrag for FN i 1958 og møtte da en bande økonomer som minnet meg sterkt om det norske miljøet ca. ti år tidligere. I sentrum for disse sto Don Patinkin som hadde noe av den samme kraft og entusiasme som jeg kjente fra Frisch.

– Tilbake til dagen. Hva er det største faglige problem i dag?

– Sosialøkonomien er inne i en tilsvarende krise som i 30-årene. Vi vet ikke hva svarene på dagens problemer er. Fra 1936 til 1976 – i 40 år – levde vi på Keynes, nå tror jeg faget søker etter en skikkelig syntese.

Det er behov for en ny Keynes. Det er ikke lett å se noen slik i dag.

– Fra 1936 til 1976 sier du. Levde dere for lenge på Keynes? Trodde dere at han hadde løst kriseproblemet en gang for alle?

– Det kan nok være noe i det ja. Vi mente virkelig at store økonomiske kriser av den typen vi opplevde i mellomkrigstiden, var et problem som tilhørte fortiden. Takket være ny økonomisk teori, statistikk og politikk ville dette være praktisk talt umulig. Enkelte av oss gikk nokså langt i denne retning.

– Dagens problemer – er de knyttet til den offentlige sektor?

– Ikke på annen måte enn at den offentlige sektor er blitt så stor at den har sterk virkning og at den er vanskeligere å styre enn man skulle tro.

Jeg tenker med vemod tilbake på den tiden da Trygve Bratteli var finansminister. Ved hjelp av gode rådgivere i departementet ble han selv en meget god

makroøkonom. Når han fremla en sak som ble backet opp av Einar Gerhardsen, ble det slik som de to sa. Skulle det strammes til så ble det strammet til. Uavhengig av om det var valg like forut eller ikke. De tre store økonomiske maktsentra, Finansdepartementet, Norges Bank og LO var stort sett på linje, slik at de nødvendige økonomisk-politiske beslutninger ikke ble forkludret av taktiske grunner i samme grad som i dag. Da var det virkelig moro å være sosialøkonom!

– Like etter krigen skulle det ifølge økonomene komme en meget kraftig konjunkturkrise, en såkalt etterkrigsdepresjon. Isteden ble det så kraftig vekst at målet om å komme opp på samme produksjonsnivå som før krigen ble nådd i 1946 eller 1947 – 6 til 8 år før planene. Hvordan forklarer du det?

– I den grad det ble snakket om krise, var dette en ren etterplapring av utenlandske økonomer, spesielt Gunnar Myrdal,

som bygget sitt syn på erfaringene fra tiden etter 1. verdenskrig.

Målet om gjenreising av produksjonskapasiteten ble nådd lenge før vi trodde, og det gikk påfallende lang tid før vi oppdaget dette. Det siste skyldtes mangelen på nasjonalregnskapstall. Vi kom under vær med at det var gått vesentlig raske- re enn planlagt under arbeidet med nasjonalregnskapet i 1948-49, men oppdaget ikke at førkrigsnivået var passert i 1946 før i 1952 eller 1953.

Viktig for å forstå den økonomiske politikken like etter krigen, er å huske på at den bygget på en Harrod-Domar modell med et fast forhold mellom kapital og produksjon. Det førte til at investeringer i realkapital ble prioritert foran alt annet.

Først i 1957-58 ble politikken mer basert på reson- nementer omkring Cobb-Douglas-funksjoner, og det var først i forbindelse med dette at vi oppdaget rest-faktoren. Opprinnelsen til dette er ganske artig. En av de yngre økonomene på min avdeling, Juul Bjerke, som arbeidet med nasjonal-

regnskapet, kom til meg og sa at han hadde lyst til å lære seg regresjonsreg- ning. Dette ville han gjøre ved å estimere en (fast) makroøkonomisk produkt-funksjon (Cobb-Douglas) på grunnlag av nasjonal-regnskapstall fra 1900 til 1950 som nettopp var utar- beidet. Jeg hadde naturlig- vis min store tvil om nytten av dette siden den tekniske fremgang åpenbart hadde vært enorm i denne perio- den, men sa at han skulle gå i gang. Selvsagt ble det bare tull, men vi fant så på å føye til en trend-faktor i produktfunksjonen for på denne måten å fange inn de endringer som hadde skjedd i produksjonsmåten.

Resultatet ble oppsikts- vekkende. Så godt at vi ut- arbeidet et «paper» som ble presentert på et økono- misk møte i Nederland i 1957. Det vakte sterk debatt og ble faktisk trykket på fle- re språk. Senere viste det seg at Robert Solow hadde gjort noe liknende omtrent samtidig. Jeg oppdaget se- nere at jeg hadde ideen om trendfaktoren fra et arbeid av Tinbergen fra 1942, som jeg hadde lest og tatt nota- ter fra, men senere glemt.

Juul Bjerke og jeg var nok ikke så orginale som vi inn- bilte oss i 1957.

Vi fant altså at «teknisk fremgang» (eller den men- neskelige faktor som det også ble kalt) hadde ve- sentlig større betydning for veksten enn kapitalakku- mulasjonen, og dette snud- de opp ned på det vi tidli- gere hadde trodd. Resulta- tet fikk stor betydning for norsk økonomisk politikk. Helge Sivertsen trykket den nye teorien til sitt bryst, og med «den menneskelige faktor» som argument kun- ne utbyggingen av skoler og universiteter for alvor ta til. Nå var det ikke lenger bare investeringer i realka- pital som ble prioritert, men også utdanning og forsk- ning.

Et vendepunkt i den øko- nomiske politikken kom også med sluttordet i Øko- nomisk Utsyn for 1962. Her introduserte vi for første gang skillet mellom konkur- ranseutsatte og skjermede næringer. Vi kan trygt si at den norske økonomiske po- litiske debatt ikke har vært den samme etter dette. Ide- ene ble bygget inn i Modid 2 og i Prim og er altså siden blitt meget flittig brukt.

– Mens amerikanerne i stor grad bygger prognose- modeller, er det planleg- gingsmodeller som domi- nerer Europa. Hva skyldes det?

– I Norge har vi ment at det skulle planlegges. Der- for har vi bygget planleg- gingsmodeller.

Hensikten ved våre mo- dellers har vært å skape et hjelpemiddel for blant an- net politikerne, slik at de kan se hvilke konsekvenser forskjellig politikk har.

Det vil blant annet prege utvalget av variable. I en planleggingsmodell må po- litiske instrumentvariable være eksogene. En progno- semodell vil være vesentlig mer lukket.

%o Betyr ikke det at det lett blir en blanding av poli- tikk og fag?

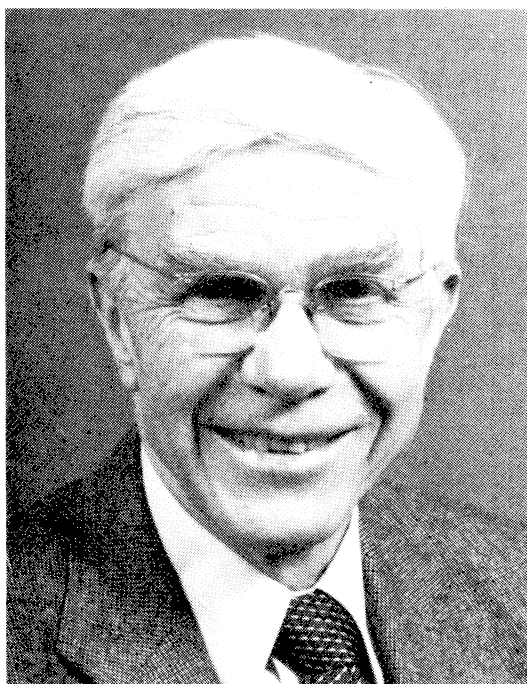
Bror min gjorde lilleslem i motgrand.

(Gjengitt ved velvillig tillatelse av Kjell Aukrust fra boka "Si- men" (Helge Erichsens forlag, 1958).

– Jeg tror ikke det er nødvendig. Iallfall mener jeg det ikke er politikk i de modeller som er laget her i huset. Vi har følt oss ansvar- lige for å lage modeller som kan benyttes av politikere både fra Arbeiderpartiet og Høyre. Det skal i prin- sippet bare være å putte inn de nødvendige styringsparametre. Vi for- søker m.a.o. å skille mellom sak og vurdering, så godt vi bare kan.

Jeg vil i den forbindelse peke på bruken av model- len som benyttes av Det tekniske beregningsutvalg. Hele arbeidet der ville vært umulig dersom ikke modellene ble oppfattet som nøytrale i politisk forstand.

I sammenheng med det- te vil jeg peke på at en institusjon som Statistisk Sentralbyrå aldri har me- ninger om politiske strids- spørsmål. Riktignok er grensegangen mellom det å stille diagnose og å anty- de medisin vanskelig. I Økonomisk utsyn har en nok i blant kunnet skimte meninger mellom linjene. Personlig har jeg prøvd å

Odd Aukrust

følge en meget forsiktig linje. Av hensyn til Byrået har jeg sett det som ønskelig at lederen av forskningsavdelingen ikke skulle ha noe markert politisk ansikt. Av og til kan imidlertid nøytraliteten sprekke. Et eksempel på det var EF-debatten som var en så viktig sak at det ikke gikk an å sitte rolig uten å si noe.

– Hva skyldes det at kredittsiden ikke er bygget inn i Byråets modeller. Er den uvesentlig?

– Nei, jeg aksepterer at

kredittsiden formodentlig spiller en rolle, men det er vanskelig å finne ut hvilken. Vi har gjort forsøk her i huset på å finne sammenhenger mellom pengesiden og investeringene, men har ikke funnet klare svar. Faktisk har vi nedlagt mye arbeid i dette. Fordi vi ikke har funnet tilstrekkelig gode relasjoner har vi valgt å la investeringene inngå som eksogene variable.

Dette har igjen sammenheng med en klar policy som går ut på at dersom

sammenhengene er usikre, vil vi heller ha en åpen modell. I de modeller vi har, er sammenhengene stort sett meget klare.

– Fordeler ved å ha både tall og modeller i samme hus?

– Helt klart. Vi er i en unik situasjon i Norge med det tette miljøet vi har her i Byrået. For det første har vi primærstatistikken, dernest nasjonalregnskapsfolkene, og på samme gulv, modellbyggerne.

Det vil si at det kan være

nær og god kontakt og utveksling av problemer og idéer. De som samler inn og tilrettelegger data vet at deres største kunder er rett over gangen. Likeledes får modellbyggerne forståelse for de problemer som er forbundet med det statistiske materialet.

Hele verden misunner oss denne situasjonen, og i enkelte land er de helt grønne. Sier Aukrust, som i juni går av fra sin stilling som forskningsdirektør i Statistisk Sentralbyrå.

SOSIALØKONOMER

søkes til interessante arbeidsoppgaver i samband med opplegg, bearbeiding og analyse av statistikk. Det mest moderne EDB-utstyr nyttes i arbeidet, og søkere som har kjennskap til EDB, bes opplyse om dette.

Gode arbeidsforhold i et inspirerende miljø.

Statistisk Sentralbyrås virksomhet foregår både i Oslo og Kongsvinger.

Lønn som førstesekretær eller konsulent etter kvalifikasjoner (ltr. 18–20/18–22).

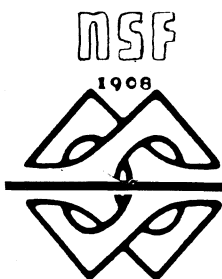
Pensjonsordning med 2% pensjonsinnskudd.

Stillingene må foreløpig besettes midlertidig, men det tas sikte på senere fast tilsetting.

Nærmere opplysninger fås ved henvendelse til Personal- og økonomidirektør Rolf Dragvold eller byråsjef Tore Cappelen, tlf. (02) 41 38 20, linje 644 og 645.

Skriftlig søknad med bekreftede avskrifter av vitnemål og attester sendes innen 12. juni d.å til

STATISTISK SENTRALBYRÅ
Dronningensgt. 16,
Postboks 8131 Dep.
0033 OSLO 1

Norges Bank-stipend til minne om Leif Johansen

Representantskapet i Norges Bank har vedtatt å opprette et stipend til minne om Leif Johansen. Det er bevilget 1,5 millioner kroner som skal kunne brukes til å finansiere opphold ved Sosialøkonomisk institutt, Universitetet i Oslo, for framtreddende utenlandske forskere. Midlene skal kunne deles ut over en periode på 10 år – og dersom midlene plasseres til 12,5% forrentning, svarer dette til et årlig beløp på 250 000 kroner i perioden.

Initiativet til dette fondet ble tatt av professorene ved Sosialøkonomisk institutt i et brev til Norges Bank i fjor høst. I professorenes grunn-

givning for minnefondet heter det blant annet at ved Leif Johansens død mistet norsk sosialøkonomi ikke bare en verdenskjent vitenskapsmann men det norske miljø mistet også en formidler av utenlandske forskningsresultater. I sin rådgivning var han alltid i stand til å vise til andre arbeidere ute i verden innenfor de mest forskjellige felt og hans kolleger og studenter nøt godt av hans internasjonale kontaktnett. Det stipendiet Norges Bank nå har opprettet tar sikte på å bote på noe av det tapet faget har lidt og har på samme tid villet hedre Leif Johansens minne.

IAEE i Norge

International Association of Energy Economists etablerer nå lokalforening i Norge. Man ønsker et forum for diskusjon av energiøkon-

omiske og politiske problemstillinger. Interesserte kan ta kontakt med Bjørn P. Saga, tlf. (04) 53 31 80 for nærmere informasjon.

EDMOND MALINVAUD TIL OSLO 4. JUNI.

Den verdenskjente franske professor Edmond Malinvaud vil mandag 4. juni 1984 kl. 15.00 holde en forelesning i Fakultetsrådssalen, Administrasjonsbygningen, Universitetet i Oslo,

over emnet "The economics of unemployment insurance". Forelesningen arrangeres av en internasjonal forsikringsorganisasjon – The Geneva Association – i samarbeid med Universi-

– 135 –

KRISTIANSEN, Odd, Vestby, f. 16. mars 1945 i Ski, cand. oecon. 1970. Førstesekretær i Husbanken 1971, senere førstekonsulent samme sted. Verv som tillitsmann for sosialøkonomene i Husbanken.

KROG, Per Olaf, Oslo, f. 15. november 1921 i Stor-Elvdal, cand. oecon. 1950. Sekretær i Statistisk Sentralbyrå 1950–53, sekretær/konsulent i Landbrukets Sentralforbund 1953–58, direktør i Skogbruksforeningen av 1950 fra 1958. Diverse verv i statlige råd og utvalg. Viktige interesser er skogøkonomi – skogpolitikk.

KROGDAHL, Torbjørn, Oslo, f. 26. januar 1953 i Tromsø, cand. oecon. 1980. Finanskonsulent i Storebrand & Idun 1980–82, likviditetssjef samme sted fra 1982. Soussjef, engasjement fra januar 1983.

KROGH, Terje, Trondheim, f. 15. januar 1946 på Frosta, cand. oecon. 1971. Konsulent ved Norges lærerhøgskole, Universitetet i Trondheim fra 1973. Verv som leder av forening 92 av NTL 1980–81.

KROKAN, Bjørn Flagestad, Bærum, f. 22. juli 1928 i Støren, cand. oecon. 1954. Sekretær i Statistisk Sentralbyrå 1955–58, avdelingssjef i A/S Norske Esso 1958–61. Statens Kornforretning 1961, direktør Importavdeling samme sted fra 1970.

KROKAN, Per Sverre, Trondheim, f. 1. juni 1945 i Trondheim, cand. oecon. 1978. Førstesekretær i Nord-Trøndelag fylkeskommune, Næringsavd., Steinkjer 1979–80, konsulent i Sør-Trøndelag fylkeskommune, Plan- og utbyggingsavd., Trondheim fra 1980–81. Tiltakskonsulent for Frøya, Hitra og Snillfjord kommuner 1982–83.

KROKEN, Svein Arne, Bærum, f. 29. september 1944 i Bærum, cand. oecon. 1972. Førstesekretær i Direktoratet for sivilt beredskap 1973, førstekonsulent samme sted fra 1979. Viktig interesse er curlingsporten. Spilte bl.a. på det norske laget som ble Europamester i 1975.

KUBBERUD, Tor, Bærum, f. 6. oktober 1943 i Oslo, cand. oecon. 1968.

Militærtjeneste 1969–70, konsulent i Vinmonopolet 1970–71, NORAD 1971 til d.d., konsulent II i NORAD, Oslo 1971–73, Adviser/Senior Economist, Ministry of Finance, Tanzania (med permisjon fra stilling i NORAD) 1973–77, førstekonsulent i NORAD, Oslo 1977–81, kontorsjef samme sted fra 1981.

Viktige interesser er internasjonal økonomi, U-landsproblemer med vekt på Ny Økonomisk Verdensordning (NØV).

KURE, Hans, Oslo, f. 17. november 1944 i Røyken, cand. oecon. 1971. Førstesekretær i Industridepartementet 1972–73, konsulent i Arbeidsdirektoratet 1972–77, kontorsjef samme sted fra 1977.

Viktige interesser er den generelle samfunnsøkonomiske utvikling. Spesielt næringsutviklingen og forhold som har med arbeidsmarkedet. Ellers meget friluftinteressert, spesielt fjellturet om sommeren og skiturer om vinteren.

KURE, Per Jon, Bærum, f. 29. juni 1939 i Fredrikstad, cand. oecon. 1966. Hjalmar Bjørge 1967–68, konsulent i Rikstrygdeverket 1968–69, konsulent/seksjonsleder i Norges Rederforbund fra 1969.

KVALE, Knut Bendik, Haugesund, f. 28. januar 1947 i Haugesund, cand. oecon. 1973.

Lektor ved Notodden videregående skole 1974–81, lektor ved Kopervik videregående skole fra 1981.

Verv som formann i Notodden Lektorlag.

Viktige interesser er Lektorlag, sport.

KVALHEIM, Alfred, Oslo, f. 24. november 1932 i Radøy, cand. oecon. 1963. Førstesekretær i Finansdepartementet 1964, byråsjef samme sted 1973. Head of Desk, OECD 1965–67, Head of Division, Finansdepartementet, Tanzania 1970–72, planleggingssjef i Helsedirektoratet 1973–78, underdirektør, senere ekspedisjonssjef i Sosialdepartementet fra 1978.

Verv som formann i Sosialistiske Økonomers Forening.

Viktige interesser er inntektsfordeling, skattepolitikk, internasjonale spørsmål.

KVARUD, Tore Asbjørn, Oslo, f. 4. oktober 1952 i Sarpsborg, cand. oecon. 1978. Førstesekretær ved Universitetet i Oslo 1978–79, konsulent i Handelsdepar-

Dette er en tilfeldig, men representativ side fra boka.

JUBILEUMSBOKEN TIL SALGS

NSF's jubileumsbok
NORSKE
SOSIALØKONOMER er nå
sendt ut i 650
forhåndsbestilte
eksemplarer.

Andre interesserte kan

bestille boken pr. brev
eller telefon til
sekretariatet, men vær snar
– vi har bare ca 300
eksemplarer igjen.

Pris kr. 140,- fritt tilsendt.
(195 s).

Kristian Gottlieb Fredrik Schønheyder (1874–1953) – den første modellbygger i norsk sosialøkonomi?

Kristian Schønheyder var en av Norges få teoretiske økonomer i perioden mellom Bredo Morgenstjerne og Ragnar Frisch. Han deltok aktivt i de fleste teoretiske diskusjonene som fant sted, var sensor ved Sosialøkonomisk Institutt, men fikk ikke noen fast stilling og måtte

føre en usikker tilværelse over flere tiår. Til tross for dette – eller kanskje nettopp derfor – produserte han et for den tiden usædvanlig stort antall sosialøkonomiske artikler med et visst analytisk innhold.

AV
JENS CHRISTIAN ANDVIG*

1. En tom bokhylle

Da Ask Burlefot var inne til muntlig eksamen hos sin gamle professor i sosialøkonomi forvandlet en lammende eksamensnervøsitet seg raskt til en følelse av intellektuell overlegenhet, for hva var det ikke han så?

Bokhyllene på veggen bestod av seks hyller over hverandre, de kunne til sammen ha rommet to hundre bøker; de var imidlertid fullstendig tomme; bortsett fra én liten uanselig bok. Det var en lærebok skrevet av professoren selv, hans eneste bok. *Den stod i hyllen!*

Da Ask gjorde denne oppdagelse, svelgte han av forbauselse. Øyeblikket etterpå gned han seg hemmelig i hendene; han hadde i et blunk fattet den gamle professors skjensel og fattigdom. Mykle (1956), s. 145.

Denne erkjennelsen fikk Ask til å kunne mer sosialøkonomi i øyeblikket, men professoren hadde lesehesten ikke forstått. Når det ikke fantes bøker i hyllen hos Schønheyder var det mer uttrykk for intellektuell ærgjerrighet enn oppgivelse – et håp om hele tiden å utvikle egne forklaringer og løsninger på de økonomiske problemer som opptok ham. Ved å lese for mye risikerte en enten å miste originalitet eller å gi etter for latskap, og Schønheyder prøvde like til det siste å tvinge seg til konsentrasjon. Han kom nok til å gå vel langt. Etter hvert som aldringsprosessen tok til ble andres bøker og artikler mer en kilde til forstyrrelse enn informasjon, samtidig som han selv begynte å gå tørr. Uansett, Schønheyders bokhylle burde fortalt Mykle om en rendyrket modellbygger, kanskje den første i norsk sosialøkonomis historie.

2. Biografisk riss

Kristian Schønheyder kom fra en gammel dansk-norsk embetsmannsfamilie. Faren ble overlærer ved Kristiansand Katedralskole.

Selv tok han artium i Kristiansand på latinlinjen i 1892, ble cand. jur. i 1897, og prøvde seg blant annet med privat juristpraksis i Kristiania rett etter krisen rundt århundreskiftet. Han ble utfattig og forteller selv om dette som en «mørk periode paa en 5–6 aar, som jeg helst ikke mindes synderlig». Men i det minste lærte han å klare seg med lite, noe som kom til nytte i mesteparten av hans senere karriere. I følge Johan Vogt (muntlig opplysning til forfatteren) hadde han dårligere råd enn de fleste like til det siste. Han fikk ikke så mange år med pensjonspeng i sine år i vitenskapens tjeneste.

Det første arbeidet Schønheyder publiserte var et skuespill, *Statuen af Dorin* (1905) skrevet i Ibsen-stil. Så fulgte en roman, *Elskov*, som utkom synonymt på Gyldendal i 1907. Han hadde da for alvor begynt å studere sosialøkonomi og regnet nok med at romanskiving neppe vil bringe ham raskere opp på en akademisk stige. Siden ingen av de litterære arbeidene vakte noen interesse hos hverken publikum eller kritikere, ble valget mellom sosialøkonomisk eller

kunstnerisk utfoldelse antakelig ikke så vanskelig.

Den første vitenskapelige artikkelen publiserte han i 1906, «Grænseverdien og kapitalrenten. En indledning til kapitalrenteteorien». Temaet ble videreutviklet til en doktorgrad som Schønheyder leverte i 1909, *Kapitalen som faktor i menneskets virksomhet* (Aschehoug & Co.).

I mellomtiden hadde Schønheyder fått reisestipend som han brukte i Paris og Berlin. Ellers var han som de fleste andre norske økonomer i perioden i hovedsak selv lært.

Til tross for at hans evner på mange måter ble anerkjent – *Statsøkonomisk Tidsskrift* godtok en ganske jevn strøm av artikler av ham og han fikk antatt flere artikler i anerkjente tyske tidsskrifter – hadde han vanskelig for å få en fast jobb og Schønheyder førte en akademisk vagabondtilværelse i en årrekke.

I 1910 kom han med i konkurransen om et ledig professorat i statsøkonomi og statistikk ved Universitetet i Kristiania, men fikk det ikke. Han deltok i liknende konkurranser i 1917 og 1927, dessuten en i København 1924, men uten å nå

* Jens Christian Andvig er forsker ved Norsk Utenrikspolitisk institutt.

fram. Han hadde derimot forskjellige midlertidige stillinger, i 1912–13 som lærer i sosialøkonomi ved NTH, 1913–14 som lærer i nasjonaløkonomi og rettslære ved Trondhjems tekniske Læreranstalt.

I Trondheim opplevde han sin egen elskovshistorie, og Schönheyder omtalte det slik selv: «Der i Trondhjem møtte jeg endelig min skjæbne. Hun var gift. Men vi lever nu lykkelig sammen...» (*Studentene fra 1892*, s. 185). Ifølge Johan Vogt (muntlig opplysning til forfatteren) var forklaringen på den siste setningen en ektemann som hadde vanskelig å forsone seg med situasjonen, og Schönheyder måtte visstnok en tid forlate Trondheim under tildels dramatiske omstendigheter. I alle fall betød historien farvel til dosentstilling ved NTH. Paret fikk fem barn.

I 1918–20 ble Schönheyder juridisk konsulent hos Provieringsdirektøren. Flere ganger hadde han reisestipendier til studieopphold i utlandet. De siste årene inntil 1935 var han lærer i sosialøkonomi ved Oslo Handelsgymnasium, og fra 1929 sensor ved statsøkonomisk eksamen ved Universitetet i Oslo. Endelig ble han 25/10 1935, 61 år gammel, konstituert som professor i samfunnsøkonomi og statistikk ved Norges Handelshøyskole i Bergen, og samme år ble han medlem av Det norske Videnskapsakademi i Oslo. Han fratrådte professoratet i 1945 etter nådd aldersgrense og flyttet rett etter til Oslo.

3. Schönheyders faglige bidrag og aktiviteter før 1914.

Schönheyders doktorgradsarbeid, *Kapitalen som faktor i menneskets virksomhet* var et forsøk på å utvikle en filosofisk preget kritikk av Bøhm-Bawerks

kapitalteori, spesielt Bøhm-Bawerks såkalte andre grunn for positiv rente: at den kan forklares ved at folk vurderer framtidig konsum som mindre verdt enn dagens. Arbeidet til Schönheyder var holdt i tidens litt svulstige og retoriske stil. Det er derfor vanskelig å si om han hadde noe å fare med eller ikke.

Det synes som om hovedideen var omtrent som følger: *Planmessighet* er det som kjennetegner all økonomisk virksomhet og innebærer en kontinuerlig vedlikeholdt behovstilfredsstillelse; «nåtidsgoder» og «framtidsgoder» er derfor like viktige og nødvendige. Det virker videre som Schönheyder mente at når aktørene planlegger sine aksjoner på et gitt tidspunkt vil de ta hensyn til at de også vil planlegge i framtidige perioder og trekke disse planene inn i dagens planer. Dersom dette blir gjort, blir det nyttemaksimeringsproblemet som Bøhm-Bawerk trakk opp mer komplisert. Det blir videre vanskelig å begrunne hvorfor konsumentene skulle foreta en perspektivisk forkortning. I tillegg til at han mente å avdekke teoretiske svakheter i Bøhm-Bawerks 2. grunn, mente Schönheyder ganske enkelt at folk empirisk sett ikke oppførte seg så kortsynt som Bøhm-Bawerk antok.

Schönheyder brukte også et grensenytteapparat i sin første større artikkel om et politisk spørsmål, «Bør skattebyrden fordeles etter et progressivt beskatningsprinsipp?» (1907). Artikkelen ble senere – noe omarbeidet – publisert i *Conrads Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*. Politisk sett var problemstillingen aktuell da en skattereform var på trappe- ne der en ville legge større vekt på inntektsskatt istedenfor toll. (En reform ble innført i 1911, men en virke-

lig omlegging fikk en først under 1. verdenskrig, da det ble få varer å fortolte.)

Faglig sett var teorien om inntektsskatt et interessant felt der nyklassisk økonomisk teori kunne gi mer ut-sagnskraftige konklusjoner enn det hadde vært mulig med klassisk teori, og det på et problemfelt som internasjonalt sett hadde fått høyaktualitet etter at Østerrike hadde innført progressiv inntektsskatt i 1896. (Ifølge Schumpeter (1954), s. 769 hadde Bøhm-Bawerk her vært en drivende kraft både før og etter han ble finansminister.)

For å forstå diskusjonen som Schönheyder kastet seg inn i må en for det første ha i mente at kardinal nytte ble oppfattet som u-problematiske, og at en forutsatte at alle hadde identisk nyttefunksjon, for det andre at en så bort fra virkningene på arbeidstilbudet av inntektsskatt i den teoretiske analysen.

Som nevnt i Bergh og

Hanis (1984) skilte en for det første mellom nytte- og offer-synspunktet. Nytte-synspunktet gikk ut på at skatt skulle fordeles etter den nytte en hadde av de offentlige utgifter. (Synspunktet ble presisert av Wicksell og Lindahl. Jfr. Lindahl-løsningen i Leif Johansens *Offentlig økonomikk*.) I den grad det kunne anvendes på enkeltindivider impliserte det antakelig regressiv inntektsskatt, men prinsippet ble blant de fleste nyklassiske økonomer forkastet som lite anvendbart. Istedenfor foreslo en forskjellige varianter av det en kalte offerprinsippet, en skulle ta utgangspunkt i de nyttetap individene ble påført ved skatt.

Offerprinsippet var imidlertid ikke entydig. Edgeworth (1897) presiserte det i retning av at skatten burde fordeles slik at samlet nyttetap ble minimalisert. Dette impliserte at skatten måtte fordeles slik at grenseofferet ble det samme for

Kristian Schönheyder

alle individer, som normalt ville innebære en kraftig progressiv inntektsskatt.

Andre tok utgangspunkt i individuelle rettferdighetsbetraktninger. Enkelte mente at totalofferet måtte være likt for alle individer, dvs. det bestemte integralet av grensenyttkurven mellom inntekt før og etter skatt skulle være likt. De fleste trodde at dette ville innebære en svakt progressiv skattefunksjon. (Edgeworth viste imidlertid at dette ikke generelt var tilfelle. F.eks. i tilfellet med en Bernoulli nyttefunksjon – dvs. der totalnyten var proporsjonal til den naturlige logaritmen til inntekten – ville prinsippet innebære en proporsjonal skatt). Andre foreslo at alle skulle bidra med et forholdsvis likt offer, – dvs. det tidligere nevnte integralet dividert med totalnytenivået før skatt skulle være det samme for alle individer. Normalt ville dette innebære en noe sterkere progresjon enn like-offer-kravet.

Schönheyder tok utgangspunkt i den samme arten av individuelle rettferdsbetraktninger, men prøvde å presisere et krav om at det ikke var tilstrekkelig at offeret var likt, det skulle også føles like intenst for alle individer. Siden et gitt samlet nyttetap fra et høyt nyttenivå antakelig ville føles mindre intenst i en eller annen forstand enn når en gikk fra et lavt nyttenivå syntes Schönheyders kriterium å innebære sterkere progresjon enn de andre kriteriene som var basert på like offer, uten at det av den grunn er helt klart hva kravet hans gikk ut på. Schönheyder antydte at han mente at forholdet mellom differansen mellom grensenyttene før og etter skatt og grensenytten før skatt burde være den samme for alle individene. Der- som dette kriteriet ble tatt

bokstavelig ville det bety at de som hadde størst inntekt før skatt burde få mindre inntekt etter skatt enn de som hadde mindre inntekt i utgangspunktet – et temmelig absurd resultat.

En presisering som Edgeworth foretok da han støtte på et beslektet resonnement av en Robert Meyer, var rett og slett å si at når skatten skulle fordeles slik at den følte likt innebar det at den deriverte av grensenyttfunksjonen måtte være lik. Men gitt datidens standardforutsetninger om nyttefunksjonen innebar det at også grensenytten måtte bli lik for alle individer, slik at Schönheyders og Edgeworths kriterier for optimal skatt i praksis ville falle sammen – og Edgeworth tolket Meyer slik. (Edgeworths artikkel fra 1897 summerte i praksis opp hovedideene i optimal skatteteori, som kom til å holde seg nokså uendret til begynnelsen av 1970-tallet da insentivproblemene begynte å bli håndtert systematisk. I den forbindelse må det likevel nevnes at Frisch på slutten av 1940-tallet foregrep mye av 1970-tallets diskusjon, noe som muligens kom av at han nølte mindre med å bruke kardinalistiske forutsetninger enn det som ble vanlig en tid.)

Det er imidlertid mulig å tolke Schönheyder på flere måter, mer eller mindre vrangvillig. Uansett kan en si at Schönheyders artikler om optimal skatt var et dristig, skarpsindig og antakelig subjektivt sett originalt forsøk på å utvikle egne kriterier for optimal inntektsskatt. (Robert Meyers bok *Die Principien der gerechten Besteuerung* fra 1884 hadde han antakelig ikke lest.) Men manglende matematisk skoloring førte ham inn i feilresonnementer eller i beste fall gjorde ham uklar og vanskelig å

tolke, slik at det også blir vanskelig i ettertid å vurdere hvor interessante hans bidrag egentlig var.

4. Økonomiske problemer i kjølvannet av 1. verdenskrig.

Til tross for at Schönheyder fortsatt kom til å skrive noe om sentralteoretiske spørsmål ble han etter hvert mer interessert i spørsmål av politisk eller makroøkonomisk karakter. Under 1. verdenskrig dro han land og strand rundt med et foredrag om «Den væpnede konkurranse og Europas fremtid», og etter krigen ble han levende opptatt av stabiliseringsproblemene som oppstod.

Som alle de andre akademiske økonomene var han sterkt imot de sterkt fluktuerende valutakursene rett etter krigen, spesielt den sterke depresieringen av kroner som tok til i september 1918. Schönheyder mente det var galt i den daværende nervøse situasjon å la kursen flyte fritt. Selv om han i en artikkel i Statsøkonomisk Tidsskrift fra 1921, «Valutasituasjonen og valutaregulering», gikk inn for at kronen burde stige i verdi, var han ikke for å bruke gullbeholdningen under et gullstandardsystem med påfølgende stram pengepolitikk som middel. Det nødvendige press på «pengelønningene» mente han ville virke uheldig (s. 71).

Importreguleringer var imidlertid et for drastisk middel. Istedenfor burde en få en avgift på utenlandsk valuta; og hvis ikke det var tilstrekkelig måtte en overveie en mer omfattende valutakontroll. Schönheyder kunne også tenke seg andre drastiske inngrep i markedsmekanismene. For eksempel gikk han inn for en ekstraordinær

beskatning av «papirformulene» som ble skapt under og etter krigen.

Dette betød ikke at han var prinsipiell motstander av markedsorganisering. I et foredrag i Statsøkonomisk forening i april 1925 gikk han kraftig ut mot den daværende husleiereguleringen som han mente dels motvirket bygging av nye boliger, dels skapte et privilegert sjikt av faste husleiere som hindret unge i å etablere seg til en overkommelig pris. Avvikling av reguleringen måtte imidlertid skje gradvis for ikke å skape for store sjokk i tilpasningen. (K. Schönheyder og Hans P. Lødrup (1925).)

De fleste av Schönheyders drøftinger av politiske problem var holdt i en teoretisk stil. Det var lite systematisk diskusjon av empiri og eksisterende litteratur enda om han her og der spedde på med litt tabeller og grafiske illustrasjoner.

Ett viktig unntak var en såkalt konkurranse-avhandling han leverte til Universitetet i København i 1924, senere trykt som «Arbeidstid og arbeidsydelse».

Avhandlingen som forsvarte den nylig innførte åttetimersdagen, var på mange måter et merkelig arbeid. Økonomisk sett var det ikke særlig spennende. Problemstilling var inn snevret til å diskutere hvor lang arbeidstiden burde være for å maksimere produktet pr. arbeider over lengre tid. Det interessante var hvordan han brukte detaljerte empiriske psykologiske studier, systematiske observasjoner over gjennomsnittsproduktiviteten i ammunisjonsfabrikker med ulik arbeidstid under 1. verdenskrig osv., til å argumentere for en åttetimersdag som nærmere en produktmaksimal tid enn f.eks.

en titimersdag. Kjennskapet til datidens empiriske litteratur på området virker usedvanlig grundig.

Som nevnt forble avhandlingen om arbeidstidens økonomiske virkninger en isolert episode i Schönheyders produksjon, både ved den empiriske angrepsvinkelen og ved den sterke nærsynheten i opplegg. Som en filosofisk orientert økonom var Schönheyder vanligvis opptatt av de store vyer.

Ett av tidens store problem var det internasjonale finansielle systemets virkemåte, og spørsmålet om hvordan det burde være. Problemet var nært knyttet til spørsmålet om hvilke pengepolitiske regler en burde følge. Schönheyder var av mange grunner misfornøyd med gullstandard-systemet.

Den første verdenskrigen med påfølgende krav til krigserstatninger hadde endret fordringsforholdene nasjoner imellom så sterkt at det ville være ren utopi å tro at gullstrømmer kunne utjevne slike ubalanser på kort sikt. Under rolige forhold kunne vel gullbevegelser med tilhørende bevegelser i de ulike lands pengemengder og priser virke til å utjevne mindre strømningsulikheter i handelsbalansene landene imellom, men systemet kunne bare virke i slikt grunt vann. Men, hevdet Schönheyder, gullstandardsystemet var et livbelte som var slik at det bare fløt på grunt vann, mens det på bradypet bar til bunns. – Frisch ble veldig glad i denne liknelsen.

Na var det imidlertid urolige tider. Gjeldsulikheten framtvang flytende kurser, de flytende kursene fluktuerte sterkt pga. den underliggende uroen om det framtidige valutakurssystemet og endringer i de

underliggende realøkonomiske forholdene landene imellom som hadde oppstått under krigen. På det nasjonale plan hadde Schönheyder som vi så, foreslått en mild form for valutaregulering som et middel mot sterke kortsiktige fluktasjoner i valutakursene. Som en mer langsiktig løsning gikk han inn for omfattende endringer i det internasjonale betalingssystemet. Forslagene hans var nokså utopiske, men enkelte likhetspunkter med Bretton Woods-systemet kan spores.

Det skulle opprettes en slags internasjonal sentralbank som langt på vei skulle fastsette landenes valutakurser, og som i første omgang skulle motta store deler av landenes gullbeholdninger. De landene som var i en ugunstig gjeldsposisjon skulle få betydelig kreditt for å lette gjenreisningen. Denne banken skulle også finansiere opprettelsen av en rekke internasjonale råvarefond. Hovedformålet med råvarefondene var imidlertid ikke inntektsomfordeling til fordel for produsentlandene som var ideen bak det såkalte NØV-systemet som ble lansert på 1970-tallet, men konjunkturpolitisk. Fondene skulle kjøpe råvarer i dårlige tider og selge i gode for å redusere konjunktursvingningene.

Schönheyder så det også ønskelig at en gikk over fra å bruke gull i dobbeltrollen som internasjonalt betalingsmiddel og som verdimål til å bruke én, evt. flere homogene varer med lave lagringskostnader. Grunnen til at gull var uegnet var at strømmingstilbudet og etterspørselen etter gull var så lite i forhold til beholdningsetterspørselen for monetære formål slik at det siste virket prisbestemmende. Dette medvirket blant annet til at en

ikke fikk noen automatisk ressursoverføringseffekt av betydning når den relative prisen på gull endet seg. F.eks. når prisen på gull steg begynte ikke automatisk ressurser å bli overført til gullproduksjon i nevneverdig skala, noe som kunne motvirke arbeidsløshet og gullprisstigningen. Heller ikke ville den reduserte etterspørselen etter gull for ikke-monetære formål være nok til å dempe gullprisstigningen. Hvis en istedenfor valgte homogen vare som fulgte konjunkturutviklingen ville etterspørselsforholdene her – og trolig da også prisen – følge de øvrige og dermed prisforholdet mellom denne og andre varer ville holdes konstant, trodde Schönheyder. Dermed ville en ikke få de sterke nominelle prisendringene som var så destruktive.

– Mens Oscar Jæger ble beryktet i sin samtid ved å ha hevdet at en kunne like godt ha murstein som gull i hvelvene i Norges Bank, gikk Schönheyder lenger. Murstein var bedre. En mursteinstandard ville ha en rekke stabilitetsfremmende egenskaper som gull manglet.

Schönheyders reformforslag som han lanserte i to artikler (Vor tids pengevæsen kriserne og stabiliseringsproblemet), og «Det europeiske gjenreisningsspøragsmaal», hadde på mange måter preg av politisk kannestøperi. Ikke desto mindre ble liknende forslag seriøst diskutert på 1930-tallet. (Det mest kjente forslaget her ble fremmet av Benjamin Graham.) Kritikken av gullstandardsystemet førte også fram til den eneste ideen fra Schönheyder som fikk en viss levetid og som kan betraktes som et slags bidrag på den internasjonale forskningsfronten. Det var forklaringen av konjunktursyk-

ler som et reinvesteringsfenomen.

Bakgrunnen var som følger: Schönheyder godtok at selv om gullstandarden med dens seddeldekningsregler hadde en rekke uheldige følger så kunne den på sikt i hvert fall bidra til å holde svingninger i pengemengden innenfor et rimelig nivå. Dette var imidlertid ikke tilstrekkelig til å stabilisere prisnivået mot vedvarende «sjokk» fra real siden. Som en rekke andre økonomer på denne tiden var Schönheyder kritisk til kvantitetsteorien i streng forstand og argumenterte sterkt mot denne i «Vor tids pengevæsen».

Antakelig bygde grunn tanken på Wicksell. Wicksell hadde vist hvordan det var mulig, ja nødvendig for å gi en skikkelig forklaring av endringer i samlet prisnivå at samlet etterspørsel på godsmarkedene var forskjellig fra samlet tilbud. Says lov holdt ikke. Denne overskuddsetterspørselen kunne finne sted ved konstant seddelmengde. Den samme mulighet tenkte Schönheyder seg. Forskjellen var oppfatningen av hva som ga slike realøkonomiske sjokk. Mens Wicksell tenkte seg en inflasjonsprosess komme igang ved at realavkastningsraten av investeringer steg over den nominelle renten, noe som ville føre til at netto investeringsetterspørsel ville stige over nivået for ønsket sparing. Prosessen ville vedvare fordi bankene ikke fikk slike signaler fra markedet at de ville justere det nominelle rentenivået opp mot realavkastningsraten før etter en vedvarende prisstigningsprosess.

Schönheyder på sin side tenkte seg prosessen komme igang ved en plutselig forhøyelse av etterspørselen etter kapitalvarer for fornyelsesformål. Dette

skiftet ville i høy grad være teknisk bestemt og gitt ved kapitalanskaffelseshistorien. Under dette reinvesteringssjokket ville reinvesteringene overstige de finansielle avskrivningene, noe som ville føre til privat likviditetsskapning og prisstigning på samme måte som hos Wicksell.

Renten var derimot uinteressant i denne sammenheng for Schönheyder.

Det som ville bringe likevekt var ikke endring i bankrenten, men det teknisk bestemte fallet i reinvesteringene. Det var fluktuasjonen i reinvesteringene som kunne få samlet etterspørsel til å bli større eller mindre enn samlet tilbud og som dermed kunne skape vedvarende prisstigning eller prisfall. Og som Wicksell følte Schönheyder seg nærmest i mål når prisendringsraten var forklart. Da fulgte nærmest kvantumstilpasningen av seg selv. F.eks., gitt bedriftenes profittregistrerings system med årlige statusføringer ville et prisfall lett gi privatøkonomisk tap til drift som klart var samfunnsøkonomisk lønnsom, med påfølgende uforsvarlige innskrenkninger i produksjon og sysselsetting. Schönheyder tenkte seg sterke kvantumsfluktusjon enn Wicksell, som ikke kom til å observere arbeidsløshets-situasjoner i det omfanget som Schönheyder fikk anledning til.

Det var altså fluktusjonene i reinvesteringsnivået det eksisterende pengesystemet var ute av stand til å håndtere, antydte Schönheyder i «Vor tids pengesystem», i 1923. På basis av denne hypotesen kom han raskt til å utarbeide en omfattende konjunkturteori.

5. Mer om Schönheyders reinvesteringsteori

Reinvesteringssyklusene ble hovedelementet i en omfattende konjunkturmodell, publisert i *Statsekonomisk Tidsskrift* i 1927, «Produktionscyklerner og kriserne». Schönheyder ble etter hvert overbevist om kapitalfornyelsesprosessens fundamentale rolle i konjunktursyklusene ikke bare som en mulig hypotese, men som et ubestridelig faktum. Han mente å kunne

«... føre et fyldegjørende bevis for at denne cyclusbewegelse staar i forbindelse med investeringen og – i første rekke – med *reinvesteringen* av produksjonsmidler og at dens tidsforløp har en tendens til at nærme seg varigheten av den i produksjonsprosessen mest fremtredende kapitalgruppe. (Produktionscyklerner», s. 5).

«Beviset» bygde på tre forutsetninger:

- (1) Av en eller annen grunn ville såkalte nyinvesteringer bli konsentrert i tid.
- (2) Kapitalutstyret hadde en typisk, i hovedsak teknisk bestemt varighetsfordeling med relativt liten spredning, og
- (3) når levetiden til kapitalutstyret var utløpet ville det i hovedsak «måtte» fornyes.

Ut fra disse forutsetningene viste Frisch i en artikkel (som Schönheyder hadde oppfordret ham til) at en ville få dempete sinusformete bølger for de påfølgende reinvesteringene som funksjon av tiden. (Ragnar Frisch, «Sammenhengen mellom primærinvestering og reinvestering», 1927). Frischs arbeid var imidlertid avgrenset til det rent akkurat tekniske: hvordan avlede reinvesteringer fra en gitt nyinvesteringsdose, det var ikke noe forsøk på å

utvikle en determinert konjunkturteori. (I noen forelesningsnotater i makrodynamikk fra 1934 skisserte Frisch riktignok to forskjellige, determinerte reinvesteringermodeller, én der han utsatte den mekanismen vi har antydte for erratiske sjokk som vedlikeholdt bølgebevegelsen, og én der reinvesteringene induserte nyinvesteringer og der lagstrukturen var slik at resultatet kunne bli en slags uendret bølgebevegelse i begge variable. Det er likevel ikke noe som tyder på at Frisch hadde noen særlig sterk tro på dette som den viktigste mekanismen bak konjunkturbevegelsene, selv om han kom til å forsvare Schönheyders teori mot kritikk.)

Schönheyder på den annen side utviklet ideen til et omfattende system som han forsøkte å determinere. Han forsøkte å forklare hvorfor nyinvesteringer hadde en tendens til å klumpe seg sammen i tid initialt ved å peke på en Schumpeteriansk mekanisme for imitasjon av tekniske nyvinninger.

Schönheyders teori kan vi nå prøve å følge ved en slags stilisert konjunktur syklus: Når nyinvesteringer sank ville dette få negative følger for samlet etterspørsel, og en vil få en nedgangskonjunktur – som vi skal hoppe raskt over. Oppgang ville inntre når kapitalutstyret anskaffet i nyinvesteringsperioden ble gammelt og reinvesteringene tok seg opp. Denne økingen i brutto investeringene betød økt sysselsetting, økt inntekt blant arbeiderne i produksjonsmiddel-sektoren, og økt konsum. Konsumøkningen ville videre inspirere til nyinvesteringer via en akselleratormekanisme. Økningen i reinvesteringene ville også indusere en økning i nyinvesteringene på likn-

ende måte. Oppgangen ville videre føre til en framskyndelse av reinvesteringsbeslutningene – som altså ikke var fullstendig teknisk bestemt likevel, noe som ville forsterke oppgangen. Siden alle etterspørselskomponenter økte samtidig som det ikke var noe i situasjonen som tilsa økt sparing ville dette på et senere tidspunkt lett slå ut i prispress med påfølgende feilallokeringer under høykonjunkturen. Hvor sterkt prisene ville stige, var avhengig av pengesystemet. Etter en tid ville reinvesteringsetterspørselen avta siden fornyelsen av de mest typiske varighetsklassene til kapitalutstyret etter hvert av tekniske grunner ble uttømt. Etter hvert ville de ulike multiplikator og akselleratoraktige mekanismene snu i revers, og levetiden til utstyret bli strukket utover det teknisk optimale. Der-som pengemekanismen var slik at denne utviklingen fremmet et prisfall, ville reduksjon i produksjon og sysselsetting bli mer dramatisk.

Schönheyders teori om reinvesteringssyklus vakte større oppmerksomhet enn hans tidligere spekulasjoner. Til tross for at de færreste kunne få seg til å tro at kapitalutstyrets varighetsfordeling i makro kunne bli så konsentrert og spille en så viktig rolle som Schönheyder tilla den, hadde teorien likevel et par tiltalende trekk. Den hadde en intuitiv forklaring av overgang til depresjon til oppgang og kunne forklare den empiriske iakttakelsen at oppgangen tok til først og fremst i kapitalvaresektoren. Alternative teorier hadde problemer her. Videre kunne den gi en intuitivt akseptabel forklaring på hvorfor sykler skulle vise en nokså regelmessig bølgelengde, som en også trodde var et empirisk faktum. Alternative forklaringer måtte

bygge på forutsetningen om styrkeforhold i reaksjonene o.l., noe som var vanskelig å ha noen formening om på intuitivt, verbalt grunnlag. I motsetning til mikroøkonomien var teori-dannelsen i konjunkturforskningen økonomisk sett ad hoc og så og si utelukkende verbal i formen, slik at de alternative teorier var ikke mer presist utformete eller mye klarere enn Schönheyders. (Mer om dette i Andvig (1981).)

Det var også av betydning at Frisch ga teorien til Schönheyder prestisje ved å støtte den og formulere enkelte sider matematisk. Endelig kom Johan Einarssen med en bok, *Reinvestment Cycles and their Manifestation in the Norwegian Shipping Industry*, der han på en velskrevet og avbalansert måte la fram Schönheyders reinvesteringsteori internasjonalt og anvendte den i en studie av norsk skipsfart. Einarssens bok ble positivt anmeldt av Jan Tinbergen, og også positivt referert til det internasjonale standardverket om konjunkturteorier, G. Haberler *Prosperity and Depression* (1939). Indirekte fikk dermed Schönheyders reinvesteringsteori litt innflytelse selv om ingen tok den bokstavelig.

Schönheyder selv tok den imidlertid dødsens alvorlig, og hadde også stor tiltro til den i politikk-sammenheng. Da arbeidsløsheten tiltok på begynnelsen av 1930-tallet brukte han teorien til å analysere problemet og foreslå tiltak.

Grovt sett så han arbeidsløsheten som bestående av to komponenter. En var det i prinsippet forholdsvis lett å gjøre noe med. Overbygningen av pengesystem, aksellerator og multiplikatormekanismene som forsterket bølgebevegelsene kunne dempes med for-

holdsvis enkle midler, og Schönheyder foreslo internasjonale (eller nasjonale) råvarefond, styrt internasjonal betalingsmekanisme, igangsetting av offentlig arbeider og budsjettunderskudd osv. De underliggende reinveseringsbølgene var imidlertid innebygd i det industrielle systemet. Her var det hverken mulig eller ønskelig å gjøre noe: mens kapitalutstyret eldet ville det innebære sløsing å fornye det før det var tilstrekkelig nedslitt og det ville også innebære sløsing å bygge nytt før noe bedre var oppfunnet. Svingningene i reinvesteringsetterspørselen var nødt til tidvis å skape langvarige strukturproblem og langvarig sysselsettingsnedgang i det industrielle systemet noe som ville skape langvarig arbeidsløshet hvis en ikke bygde opp nye arbeidsplasser utenfor systemet. Schönheyder selv gikk inn for offentlig støtte til småbrukersaken – nokså romantisk i dag, men noe som i praksis Nygaardsvold langt på vei kom til å gå inn for.

6. Hvorfor så glemt?

Reinvesteringsmodellen var det nærmeste Schönheyder kom, i retning av å skape seg et varig navn. Som L. V. Birch skrev i en svært forståelsesfull omtale, – der han også forklarte hvorfor Schönheyder vanskelig kunne vente seg å få noen fast professorstilling –, hadde Schönheyder mange egenskaper som gjorde et varig ettermæle sannsynlig; ex ante:

Dr Schönheyder indtager en særstilling blandt Nordens økonomer; han er ikke «all round» og kan ikke bruges som en ferm Ene-pige i en Universitetshusholdning. Og man har ofte, når man leser ham det Indtryk, at han ikke har brug for tidligere Tidens Tanker, fordi

han ud af sin Bevisheds Indre kan konstruere en Tankebygning; han hører til de Mænd, som er i Stand til at finde en Lov, der vil bære hans Navn ned gennem Tiderne, men han vil lige saa let kunne gaa af i en Tangent og havne i det absurde, ikke fordi han tænker galt, thi hans Logik er uangribelig, men fordi hans Præmisser er utilstrekkelige. Han er efter mit Skøn en betydende og original Tænker, og baade i hans Bog om Kapitalen og i hans lille Økonomik finder jeg Gang paa Gang Ting, som jeg ikke har mødt før, og som han tvinger mig til at tage Stilling til (Statsøkonomisk Tidsskrift 1924 – s. 207–208.)

Med hensyn til det som faktisk ble bidraget hans, reinvesteringsteorien, var imidlertid Birch skeptisk:

... men jeg finder ogsaa undertiden som i hans Kri-seteori Ting, som jeg synes er skolastisk Spind, og hvis Resultater vil øge vor Videnskabs righoldige Lager af exploded fallacies. (Ibid.).

Oppsummeringsvis skrev Birch om Schönheyder:

Han er en Kraft og Indsats i nordisk Nationaløkonomi, som, saa absurd det lyder, er bedre som Lærer for os Lærere end for de unge, thi jo ældre jeg selv bliver, jo mere skolet og belæst, des mere bunden bliver jeg i min Tankekreds, des mere Brug har jeg for inciterende Problemstillere som Dr. Schönheyder. ...

Jeg har ønsket å skrive disse faa Ord (. . .) fordi det vil være uretfærdig, om han skal staa i et andet Lys end det, han fortjener som en original, dybtgaaende, men meget egensindig Tænker, der selv har afstukket en videnskabelig Bane, som

jeg ærlig talt ikke haaber, han vil lade sig skræmme bort fra. (Ibid. s. 208–209.)

Schönheyder lot seg ikke skremme og fortsatte sin egensindige bane. Hans siste artikkel i Statsøkonomisk Tidsskrift kom inn i 1952 da han var åtteogssytti år gammel. Det hjalp likevel ikke, Schönheyder fikk liten innflytelse i sin samtid og etterlot seg ikke noen varige spor. Forholdet hans til økonomisk politiske stridsspørsmål var for livsfjernt til at han kunne påvirke sin generasjons sterkt praktiske orientering til faget. Han manglet også den matematiske og formelle trening i økonomisk teori som skulle til for å få noen ledende stilling i forhold til de som kom etter.

Likevel, det var noe ved Schönheyder som fikk internasjonalt kjente økonomer som Birch og Frisch til å respektere ham. (Frisch ivret f.eks. sterkt for at han skulle få professoratet i Bergen.) Og vurdert opp mot de norske økonomene hadde konkurrert om professorater med (som Aarum, Keilhau og Wedervang) var han utvilsomt mer teoretisk original og hadde større evne til selvstendig å håndtere logisk relativt store konstruksjoner. Han kan antakelig regnes som den første originale modellbygger i norsk sosialøkonomisk historie.

LITTERATUR

- Amundsen, Kåre (1962), «Konjunkturteorier og konjunkturregulering i norsk sosialøkonomi»; Memorandum fra Sosialøkonomisk institutt, 7. feb. 1961.
- Andvig, Jens Chr. (1974), «Arbeidsløshet og økonomisk krise i 1930-årene». Spesialoppgave. Oslo 1974.
- Andvig, Jens Chr. (1981), «Ragnar Frisch and business cycle research during the interwar years», *History and Political Economy*.
- Berg, Trond og Hanisch, Tore J.: *Vitenskap og politikk*.
- Den norske gren av familien Schönheyder, (1897)? Oslo 1944.

- Edgeworth, F. Y. (1897), «The Pure Theory of Taxation». *Economic Journal*.
- Einarsen, Johan (1938), *Reinvestment Cycles and Their Manifestation in the Norwegian Shipping Industry*. Oslo University Publication No. 14, Institute of economics.
- Einarsen, Johan «Schønheyder, Kristian Gottlieb Fredrik», *Norsk biografisk leksikon*.
- Frisch, Ragnar (1927), «Sammenhengen mellom primærinvestering og reinvestering», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- Frisch, Ragnar (1934), «Forelesninger holdt 1933 II og 1934 I over makrodynamikk», Sssstrykk.
- Graham, Benjamin (1937), *Storage and Stability*, New York; McGraw Hill.
- Graham, Benjamin (1944), *World Commodities and World Currency*, New York; McGraw Hill.
- Haberler, Gottfried (1939), *Prosperity and Depression*. 2. Edition.
- Jæger, Oscar (1930), *Finanslære*, Oslo; H. Aschehoug & Co.
- Keilhau, Wilhelm (1953), «Minnetaale over Kristian Schønheyder», *Det norske videnskapsakademi i Oslo. Årbok 1953*.
- Mykle, Agnar (1956), *Sangen om den røde rubin*. Oslo; Gyldendal Norsk Forlag.
- Schumpeter, Joseph A. (1954), *History of Economic Analysis*, Oxford: Oxford University Press.
- Schønheyder, Kristian (1905), *Statuen av Dorin*, Kristiania, H. Aschehoug & Co.
- (1906), «Grænseverdier og kapitalrenten. En indledning til kapitalrentespørgsmålet», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1907), «Bør skattebyrden fordeles efter et progressivt beskattingsprincip?», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1909), *Kapitalen som faktor i menneskets virksomhed*, Kristiania; H. Aschehoug & Co.
- (1910), *Virksomhed og økonomi*; Kristiania, H. Aschehoug & Co.
- (1910), «Jordbruksrenten», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1910), «Om omfanget og karakteren av det interskandinaviske varebyttet, og om mulige ordninger til dets lettelse og utvidelse», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1911), «Das Progressions Prinzip in der Besteuerung», *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*.
- (1913), «Utenlandske betalingsmidler som grundlag for seddelutstedelsen», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1913), *Teoretisk og Politisk Økonomi*. Kristiania. Gyldendal.
- (1914), «Hjemfaldsretten og dens retsgrundlag», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1914), «Die Tätigkeit als Grundbegriff der Oekonomie und Volkswirtschaft», *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*.
- (1921), «Kapitalakkumulering og kapitalrente», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1921), «Valutasituationen og valutaregulering», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1923), «Vor tids pengevæsen, krisene og stabiliseringsproblemet», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1923), «Det europeiske gjenreisningsproblem», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1924), «Arbeidstid og arbeidsydelse», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1924), «Den eksakte Forskningsmetode og dens Gyldighed og Rækkevidde på Økonomiens Område», *Nationalekonomisk Tidsskrift*.
- (1927), «Produktionscyklerne og krisene», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1928), «Tilregningsproblemet i sosialøkonomien», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1929), «Pengesystemet», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1931), «Konjunkturomvekslingene og det nye arbeidsledighetsproblem etter krigen», *Socialt Arbeid*.
- (1931), «Arbeidsledighetsepideemiene – og deres bekjempelse», *Socialt Arbeid*.
- (1933), «Vår stilling til tidens arbeidsledighetsproblem», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1934), *Økonomiens teori og politikk*, Oslo, Olaf Norlis Forlag.
- (1935), «En analyse av arbeidsledigheten», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1936), Den internasjonale valutasisuasjon og stabiliseringsplanene, *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1937), «Rasjonaliseringen og arbeidsledigheten», *Socialt Arbeid*.
- (1940), «Ungdomsarbeidsledigheten», *Socialt Arbeid*.
- (1941), «Konjunktorenes sammenheng med vedlikeholdet av maskinbestanden i industrien», *Nordisk Tidsskrift for Teknisk Økonomi*.
- (1951), «Begrepet sparing og dets plass i økonomisk teori», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- (1952), «Vitenskap, metode og objektivitet», *Statøkonomisk Tidsskrift*.
- Schønheyder, Kristian og Lødrup, Hans P. (1925), To foredrag om husleiereguleringens utvikling, Oslo; Aas & Wahls Boktrykkeri A/S.
- Studentene fra 1882*. Kristiania, 1917.

FORDELINGSTEORI OG FORDELINGSPOLITIKK I ET KVINNEPERSPEKTIV

SEMINAR 12.–13. september 1984, på Voksenåsen Hotell, Oslo

Seminarets hovedtema er fordelingspolitikken sentrale betydning for kvinners velferd. Programmet er bygd opp rundt to plenumsesjoner: *Inntektsfordeling og levestandard* og *Den offentlige sektor i makt- og fordelingssammenheng*.

Plenumsinnledere: Hilde Bojer, Victor Normann, Siv Gustafsson, Kari Skrede, Anders Forsman, Helga M. Hernes og Frances Fox Piven.

Det vil også være to arbeidsgruppesesjoner, hver med tre parallelle grupper med forberedte innlegg.

Nærmere opplysninger, program og påmelding til

NAVFs sekretariat for kvinneforskning, Munthesgt. 29, Oslo 2, tlf. 02/56 52 90.

Interesserte bes ta kontakt så snart som mulig og senest innen 31. mai.

Sekretariatet kan dekke reise- og oppholdsutgifter for dem som ikke får dekket dette av egen institusjon. Deltakerantallet er begrenset. Dersom påmeldingen overskrider antall plasser, prioriteres dem som driver forskning på området.

OECD – viktig instrument i økonomisk politikk

OECD er et produkt av Marshall-hjelpen og gjenoppbyggingen av Europa etter krigen. Fra å ha spilt rollen som det sentrale koordinerende organ m.h.t. å fordele Marshall-hjelpen og bygge ned reguleringer på handel og betalinger etter krigen, er OECDs rolle etter omorganiseringen i 1960 mer forskjøvet i retning av økonomiske

analyser, konsultasjoner og statistikk-produksjon. Så sent som i 1978 dannet OECD's analyser utgangspunktet for en plan for samordning av den økonomiske politikk i industrilandene. I dag er det delte oppfatninger om hvor vellykket dette var og om en samordning av denne type bør gjentas.

AV
FINN ISACHSEN

I. Innledning

For økonomene står OECD for noe betydningsfullt. De av eldre årgang vil særlig se OECD som eksponenten for et vellykket samarbeid om gjenreisningen etter krigen. Yngre økonomer legger trolig mest vekt på at organisasjonen er et viktig sted for økonomisk analyse av høy kvalitet. Samarbeidstradisjon sammen med analytisk styrke har forent økonomene i det å se på OECD som et viktig instrument for utformingen av økonomisk politikk.

En nærmere beskrivelse av OECD, og virksomheten der, kan ha interesse av flere grunner:

Det er alminnelig ventet at det vil ta atskillig tid å redusere de problemer som en nå står overfor i internasjonal økonomi. Det er bred enighet om at økt internasjonal samarbeid er nødvendig for å få bukt med problemene. En forutsetning for at disse erkjennelsene skal bli nedfelt i konkret politikk er at en greier å lage økonomiske analyser som effektivt avdekker situasjon og problemer. En annen forutsetning er at man tilstrekkelig overbevisende kan forutsi virkningene av alternativer for land-samordnet økonomisk politikk. På begge disse områder står OECD i dag som en anerkjent utreder.

For et lite og åpent land som Norge vil den internasjonale økonomiske utvikling representere en viktig binding for hva vi kan få til i økonomien. Den politikk som føres i andre land, og da i første rekke i de tonegivende, er dermed spesielt viktig for oss. Det er da naturlig at vi nytter de påvirkningsmuligheter som foreligger, bl.a. gjennom vårt medlemskap i OECD. Den norske regjeringens memorandum til OECD's generalsekretær i januar 1983, der denne ble oppfordret til å legge frem for OECD's ministerråd en strategi for samordnet økonomisk vekst, må ses i lys av dette.

OECD's arbeid gir i dag et viktig grunnlag for de internasjonale rammebetingelser som vi legger til grunn i nasjonalbudsjettene og langtidsprogrammene. Dels skyldes dette at de nye problemer i verdensøkonomien og den større økonomiske avhengigheten landene imellom har økt det løpende analysebehov så sterkt at det

ikke er rasjonelt for oss å påta oss dette arbeidet. Men det har også sammenheng med at disse samme forhold skjerper kravet til en fleksibel tilpasning overfor endringer i internasjonale forutsetninger.

II. Mål, organisasjonsstruktur, arbeidsmåte

1. Tilbakeblikk

Mulighetene fremover for OECD som politikkinstrument kan ikke vurderes uavhengig av organisasjonens for-historie.

I den tale, som den amerikanske utenriksminister George Marshall holdt ved Harvard universitet 5.juni 1947, var hovedtemaet økonomisk gjenreisning og den støtte USA her kunne gi. Han uttalte bl.a.:

«Det er klart at før De Forente Staters regjering kan gå videre i sitt arbeid med å lette situasjonen og hjelpe Europa på vei til gjenreisning, må det komme i stand en viss enighet og et samarbeid mellom de europeiske land med hensyn til det situasjonen krever og hva disse land selv kan gjøre for å dra full nytte av slike tiltak som måtte bli satt i verk av den amerikanske regjering.»

På grunnlag av forespørsler fra ulike hold om hvilke land utenriksministeren siktet til, svarte han i en tilleggsuttalelse allerede 12. juni at med Europa mente han alle land vest for Asia – Storbritannia og Sovjetsamveldet iberegnet.

Det amerikanske utspillet ble straks oppfattet med stor interesse i Europa, og den britiske og den franske regjering innkalte til en konferanse i Paris 12. juli 1947. Foruten disse to land, deltok 14 andre vest-europeiske land. Det ble gjort forsøk på å få Sovjet med, men dette lyktes ikke.

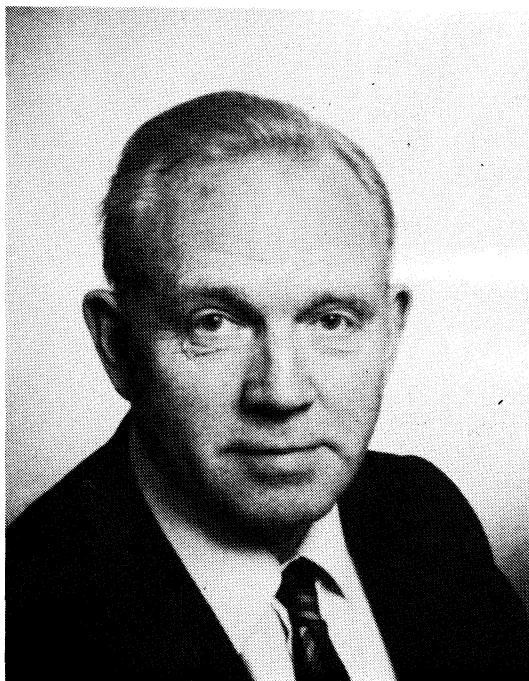
Konferansen ble konstituert som Den Europeiske Økonomiske Samarbeidskomité. Etter sitt mandat skulle komiteén utarbeide en oversikt over den økonomiske situasjon i de 16 landene og de tre vest-soner i det okkuperte Tyskland for 4 år fremover. Oversikten skulle utarbeides på grunnlag av opplysninger fra de enkelte land. For at disse skulle bli sammenliknbare, fikk en rekke tekniske underkomitéer i oppdrag å utarbeide spørreskjemaer som skulle sendes til de deltakende land for utfylling. Disse skjemaer forelå godkjent 25. juli og fristen for

innlevering var 3. august. Etter en rekke møter i Samarbeidskomitéen, fra 3. august til midten av september, avga komitéen sin rapport den 22. september. Det er denne rapport om den økonomiske situasjonen i de 16 deltakende land og de tre vest-sonene som kom til å danne grunnlaget for det økonomiske hjelpeprogrammet for Europa. – Programmet ble deretter forberedt og vedtatt av myndighetene i USA.

Samarbeidskomitéen møtte igjen i Paris 15. mars 1948. Den nedsatte en arbeidsgruppe med representanter fra alle de deltakende land og fra de tre vest-soner. Gruppens mandat gikk ut på å utarbeide utkast til den felle-savtale mellom de europeiske land som var forutsatt i den amerikanske loven om økonomisk samarbeid. Det skulle også utarbeides statutter mv. for den organisasjon for økonomisk samarbeid som også var forutsatt i loven.

Arbeidsgruppen avsluttet sitt arbeid 15. april, og allerede neste dag ble overenskomsten som opprettet Organisasjonen for Europeisk Økonomisk Samarbeid (OEEC) undertegnet. I 1949 fikk forbundsrepublikken Tyskland fullt medlemsskap, og i 1955 ble Canada og USA assosierte medlemmer. Spania ble fullt medlem i 1959; Finland og Jugoslavia hadde da i noen år tatt del i visse felter av OEEC's virksomhet.

OEEC's fremste oppgave var å bidra til en effektiv utnyttelse av de midler som var stilt til rådighet fra USA med sikte på rask europeisk gjenreise. Men samarbeidet i organisasjonen gikk etter hvert langt videre enn dette. For det første lyktes det i stor grad å bygge ned de direkte reguleringer på handel og betalinger som var blitt etablert under krigen og i den første etterkrigstid. For det annet ble det skapt en europeisk betalingsmekanisme (den europeiske betalingsunion, EPU), som var en viktig forutsetning for at disse restriksjonene kunne bli avviklet. For det tredje ble det gradvis etablert en effek-

Finn Isachsen tok sosialøkonomisk embetseksamen i 1950 og ble ansatt i Finansdepartementet i 1952. Fra 1956 har han vært tilknyttet Finansdepartementets økonomiavdeling, der han nå er byråsjef. I 1963–65 arbeidet han i OECD's økonomidirektorat og i 1970–73 og 1978–81 var han i Norges faste delegasjon til OECD.

tiv konsultasjonsprosedyre for samordning av den økonomiske politikk i medlemslandene.

Gjennom den økende handelspolitiske splittelse i Vest-Europa utover i 1950-årene, særlig ved dannelsen av det europeiske kull- og stålfellesskap (CECA) i 1952 og det europeiske økonomiske fellesskap (CEE) i 1958, kom arbeidet i OEEC i en ny stilling. I samme retning dro innføringen av (begrenset) valutakonvertibilitet i de fleste vest-europeiske land fra årsskiftet 1958/59, noe som bl.a. medførte at EPU opphørte.

På amerikansk initiativ ble en økonomisk konferanse holdt 12.–13. januar 1960 med sikte på å finne frem til metoder for drøfting av de handelspolitiske problemer samt hjelpen til utviklingslandene. Fra amerikansk side var det også et ønske å få OEEC omdannet til en atlantisk organisasjon, med Canada og USA som fullverdige medlemmer. Konferansen forutsatte oppnevnt en gruppe på 4 medlemmer («de fire vise») som skulle legge frem et utkast til overenskomst om et reorganisert OEEC med fullt medlemskap for Canada og USA. Firemannsgruppen – hvor USA, Frankrike, Storbritannia og Hellas var med – hadde sin rapport ferdig i april 1960. Fra mai til november ble ført en serie forhandlinger i Paris med utgangspunkt i denne rapporten. Overenskomsten om Organisasjonen for Økonomisk Samarbeid og Utvikling (OECD) ble undertegnet 14. desember 1960 av 20 land (de 18 OEEC-land samt Canada og USA). Senere er ytterligere fire land blitt medlemmer, nemlig Japan i 1964, Finland i 1969, Australia i 1971 og New Zealand i 1973. Som i OEEC, har Jugoslavia fortsatt å være assosiert medlem. EF-kommisjonen har observatørstatus.

OECD trådte i virksomhet 30. september 1961.

2. Virksomheten i OECD, oversikt

Målene for organisasjonens virksomhet kan sammenfattes slik:

- Arbeide for sterkere økonomisk vekst og sysselsetting i medlemslandene,
- ekspansjon i verdenshandelen, og
- bedring av utviklingslandenes økonomi.

OECD fikk allerede fra starten av en særlig betydning som industrilandenest mest allsidige organisasjon for behandling av sentrale økonomiske og handelspolitiske spørsmål og for tilrettelegging av en mest mulig konstruktiv innsats i samarbeids- og bistandspolitikken.

Gjennom de vel 22 år, som OECD har eksistert, er en rekke nye saksfelter etter hvert kommet inn. Organisasjonen er således i dag også et viktig forum for løpende konsultasjoner på områder som skipsfartspolitik, kapital- og tjenestetransaksjoner, forskning og utdanning, miljøvern-, industri-, energi-, landbruks-, fiskeri- og samferdselspolitikk, samt arbeidskraft- og forbrukerspørsmål. Det har fra medlemslandenes side hele tiden vært lagt stor vekt på å tilpasse virksomheten til den situasjon og de problemer som til enhver tid foreligger.

Samarbeidet mellom medlemslandene går i hovedsak ut på rådslagninger og gjensidig utveksling av erfaringer og informasjon med sikte på å komme frem til tilrådinger som medlemslandene hver for seg og i fellesskap bør følge innen de enkelte områder.

Arbeidet i organisasjonen legges til rette av Sekretariatet. Dette teller i 1983 ca. 1 800 personer. Den faglige standard hos de ansatte er gjennomgående høy, og helt klart gjelder dette for økonomi-delen.

Bare en mindre del av Sekretariatets produksjon blir offentliggjort, noe som henger sammen med at storparten av produksjonen er møtedokumenter og således av foreløpig karakter¹). I alminnelighet er det Rådet (OECD's øverste besluttede organ) som bestemmer om et dokument skal offentliggjøres. En del dokumenter offentliggjøres på Generalsekretærens ansvar; dette gjelder bl.a. «Economic Outlook».

De fleste land har faste delegasjoner til OECD. En av fordelene ved dette systemet er at delegasjonens representanter kan dekke en del av møtene og således begrense fremmøte fra hovedstedene. Den norske delegasjonen har 12 ansatte. Finansdepartementet, Handelsdepartementet og Olje- og energidepartementet rekrutterer hver sin medarbeider som deltar i delegasjonens virksomhet.

III. Nærmere om virksomheten på økonomi-området

1. Sekretariatet

Økonomidirektoratet hadde i 1983 i alt 163 ansatte, hvorav 85 med høyere økonomisk utdannelse. De 85 økonomer fordeler seg med 4 på direktoratets ledelse, 31 på «General Economics Branch» og 50 på «Country Studies and Economic Prospects Branch».

Økonomidirektoratet var i 1983 sekretariat for følgende møter på økonomi-området:

Komiteén for økonomisk politikk (EPC)	2 møter
Arbeidsgruppe nr 1 (WP1)	3 »
Ad hoc «modell-gruppe» under WP1	1 »
Arbeidsgruppe nr. 3 (WP3)	3 »
Arbeidsgruppe for korttidsprognoser (STF)	3 »
Komiteén for gjennomgåelse av landenes økonomiske utvikling (EDRC)	24 »
Rådets arbeidsgruppe nr. 2 vedrørende Tyrkia	2 »
Tyrkia-konsortiet	2 »

De viktigste offentliggjorte dokumenter som denne virksomhet fører til er «Economic Outlook» (som utgis to ganger i året, i juli og i desember) og «OECD Economic Surveys» (som for de fleste medlemsland utgis én gang i året).

Navnene på de to avdelinger indikerer deres respektive ansvar. Samarbeidet mellom dem er sterkt utviklet. Det arbeid som utføres for Economic Policy Committee (EPC) og dens arbeidsgrupper er basert på direktoratets samlede ressurser.

2. Arbeidsprogram og møtestruktur

Arbeidet i komitéene og arbeidsgruppene kan grupperes på denne måten:

- analyse av den økonomiske situasjon og politikk i de enkelte medlemsland
- analyse av den økonomiske situasjon og politikk i internasjonal sammenheng
- råd om den økonomiske politikk som landene hver for seg og i fellesskap bør føre.

Økonomidirektoratets land-analyser, og drøftingene i EDCR, er et helt vesentlig grunnlag for OECD's øvrige arbeid på økonomi-området. En omfattende ekspertise vedrørende økonomisk utvikling og politikk i de enkelte land sikrer «bakke-kontakt» under utarbeidingen av de internasjonale analyser.

Formålet med arbeidet er å komme frem til tilrådinger om den økonomiske politikk som bør føres. Rollefordelingen i denne arbeidsprosessen er:

- *STF*. Gitt politikk, hva blir da prognosene på 12–18 måneders sikt? (Teknisk konjunkturanalyse.) Sekretariatets foreløpige prognose på 18 måneders sikt sammenholdes med nasjonale prognoser.
- *WP1* og *WP3* drøfter problemstillinger. (Analyse om alternative valg av politikk.) WP1 drøfter makroøkonomiske og strukturelle problemer på mellomlang sikt. I WP3 drøftes politikk med sikte på å oppnå likevekt i den internasjonale finansielle situasjon.
- *EPC*. Gitt prognoser og problemstillinger, hva bør politikken være? (Tilråding på *embets-plan* om den politikk som bør føres.)
- *Ministermøte*. Gitt prognoser og problemstillinger, hva bør politikken være? (Tilråding på *regjerings-plan* om den politikk som bør føres.)

Økonomidirektoratets prognoser under gjennomføres to ganger i året, hver i løpet av en periode på 8–10 uker. Det dreier seg her om en meget omfattende arbeidsprosess hvor nesten alle ansatte i Økonomidirektoratet er involvert.

I prinsippet består en prognoserunde i en rekke iterasjoner der prognosene for de enkelte land og landområder sys sammen til et konsistent hele. Det gjøres bruk av landenes egne prognoser, både offisielle og uoffisielle, men det er Økonomidirektoratets egne vurderinger som konkret legges til grunn.

Relativt detaljerte prognoser lages for de 7 store land i OECD-området; disse svarer for vel 80 pst. av områdets samlede BNP.

Økonomidirektoratets prognoser, som dekker den halvårsperioden prognosene utarbeides i samt de tre etterfølgende halvår, presenteres på halvårs- og årsbasis. Direktoratet utarbeider også kvartalsvise prognoser for noen få land, men disse blir ikke offentliggjort. For land hvor nasjonalregnskapstall på halvårsbasis ikke foreligger, lager direktoratet halvårstall på grunnlag av annen statistikk og interpolasjoner.

For å sikre internasjonal konsistens nyttes OECD's INTERLINK-modell, som trekker hele det tallmessige materialet sammen i et integrert system for simulering. Modellen behandler verdensøkonomien som et hele, der innenlandsk aktivitetsnivå og medlemslandenes utenriksøkonomi bestemmes simultant og i interaksjon med utviklingen i landområdene utenfor OECD. Modellen nyttes en rekke ganger frem gjennom prognoserunden.²)

Økonomidirektoratets prognoser bygger på visse tekniske forutsetninger: Når det gjelder valutakurser, forutsettes det at disse ikke endres nominelt i forhold til kursene i en nærmere definert periode like forut for avslutningen av prognosearbeidet. Videre forutsettes at

¹) Mange av dokumentene inneholder faglige analyser som har interesse langt videre. I det siste har en blitt mer oppmerksom på dette. Jfr. nye serier på økonomi-området: «OECD Economic Studies» (som fra høsten 1983 avløste «Occasional Studies») og «ESD Working Papers».

²) Modellen er nærmere beskrevet i «Journal of Policy Modeling», 1982. Det går her også frem hvordan bruken av modellen er tilpasset administrative rutiner. Den har omtrent samme funksjon i det administrative apparat som MODIS har i Finansdepartementet.

det ikke vil skje endringer i økonomisk politikk. For prisene på råolje er det forutsatt at disse vil følge den utvikling som OPEC har annonsert, så langt frem dette rekker, og at prisene deretter vil følge prisutviklingen for OECD's industrivareeksport. – Prognosene er således «betingede projeksjoner», og uttrykker derfor ingen spådom om mest sannsynlig utfall.

Når møtene i Arbeidsgruppen for korttidsprognoser finner sted, i april og i november hvert år, vil tyngden av arbeidet med prognoserunden være avsluttet. Møtene i arbeidsgruppen tjener til å få avklart forskjeller mellom direktoratets anslag og nasjonale anslag. Ved at de mer tekniske sider ved prognosene på denne måten blir ryddet av veien, vil EPC – som møter 10–15 dager senere – kunne konsentrere seg om drøftinger av økonomisk politikk.

3. Statistikk, datatjenester

Sammen med Direktoratet for statistikk og datatjenester er Økonomidirektoratet sterkt engasjert i arbeidet med å bedre/utvide den løpende økonomiske statistikk. Det er her i de senere år gjort betydelige fremskritt, også hva angår å bedre sammenliknbarheten landene i mellom.

Det er nå igang et arbeid med å utvide og teknologisere tilbudet av datatjenester til medlemslandene.

Norge er et lite land, som ikke kan basere seg på å være «selvforsynt» hva angår produksjon av internasjonal statistikk og prognoser. Også andre små medlemsland innenfor OECD er i samme situasjon. Norge har derfor spesiell interesse i at OECD utbygger sin kapasitet på disse områdene. Det er her også et poeng at OECD selger sine tjenester til medlemslandene til en lav pris.

Økonomiavdelingen i Finansdepartementet har allerede etablert et samarbeid med OECD på prøveprosjektbasis der vi gis direkte tilgang via EDB-terminal til OECD's historiske databanker. Vi er i ferd med å etablere en lignende ordning for direkte tilgang til OECD's løpende prognoser for den økonomiske utvikling i medlemslandene.

4. Nærmere om møtene i WP1, WP3 og EPC de siste par år

WP1

I hvert møte har det vært tatt opp to hovedtemaer. Ofte har et tema kommet til drøfting i flere etterfølgende møter. For 1982 og 1983 sett samlet var følgende problemstillinger i forgrunnen:

- Strukturelle underskudd i offentlig sektor. Finanspolitikken rolle under tilbakeslaget 1979–82. Koordinering av finanspolitikk og pengepolitikk i en strategi på mellomlang sikt.
- Inflasjon, virkningene av institusjonelle forhold og markedsstivheter.

Tentative konklusjoner fra de siste to års drøftinger i WP1 er følgende:

- Strukturelle underskudd i den offentlige sektor må reduseres. Skepsis til tradisjonell fin-regulering av etterspørselen gjennom finanspolitikken. Viktig at det blir etablert konsistens, kontinuitet og troverdighet i politikken.

- Finanspolitikk og pengepolitikk må brukes som et integrert politikk-instrument. En vedvarende konflikt vil enten øke renter og redusere realøkonomisk vekst eller utløse inflasjonsforventninger og dermed inflasjon etter hvert. Lav inflasjon er en nødvendig forutsetning for mer varig økonomisk vekst.
- Det er viktig å få til bedret koordinering mellom kort-siktig og langsiktig politikk. En langsiktig finanspolitikks troverdighet er viktig.
- Med utgangspunkt i analyser av årsakene bak den økende arbeidsledigheten har arbeidsgruppen prøvd å utvikle «terapeutiske» kriterier som grunnlag for politikk-anbefalinger. Analysen om årsaker (Keynesiansk ledighet, klassisk ledighet etc.) har ennå ikke nådd frem til rimelig god avklaring, og en vil vende tilbake til dette i kommende møter. Det er imidlertid bred enighet om at den store ledigheten ikke kan avhjelpes bare med tradisjonell etterspørselspolitikk, og at årsakene i stor grad finnes i reallønnsstivheter, stivheter i prisdannelsen, omfattende strukturproblemer, økende proteksjonisme osv.
- I oktober 1983 ble drøftet avdempingen i inflasjonstakten, og om dette gir automatisk virkende mekanismer som styrker oppgangen og om det gir økt rom for handlefrihet i den økonomiske politikken. Det var bred enighet om at realkasse-effekter og formues-effekter hadde spilt en viktig rolle for oppstartingen av konjunkturoppgangen (ignition), men at dette ikke kunne forventes å gi noe vesentlig bidrag til forsterking av oppgangen (sustainability). Forventninger om fortsatt lav inflasjon vil imidlertid være viktig.

WP3

I alle møter i 1982 og 1983 drøftet arbeidsgruppen³⁾ de eksterne implikasjoner av medlemslandenes økonomiske utvikling og politikk. Renter og valutakurser sto i forgrunnen.

I flere møter ble drøftet perspektivene for internasjonal handel i 1980-årene. Spesielt var en opptatt av gjensidig påvirkning mellom makroøkonomisk utvikling og handelspolitikk.

De alvorlige gjeldsproblemer og den finansielle krisen i mange utviklingsland, og den ubalanse i det globale system for handel og betalinger som dette medfører, var oppe til drøfting i alle møter i det siste året.

EPC

Drøftingene i 1982 og 1983 var konsentrert om valg av økonomisk politikk med sikte på høyere realøkonomisk vekst og lavere arbeidsløshet uten inflasjon på mer varig basis. Disse drøftinger bør imidlertid ses i et noe lengre perspektiv:

På OECD's ministermøte i 1975 ble det vedtatt å nedsette en gruppe av uavhengige eksperter som – på bakgrunn av en analyse av den foreliggende situasjon – skulle gi råd om en strategi for å komme tilbake til varig høyere økonomisk vekst med full sysselsetting og rimelig prisstabilitet. Gruppen, som ble ledet av amerikaneren Mc Cracken, konkluderte (juni 1977) med at den viktigste årsak til den svake utviklingen etter 1973–74 var et sam-

³⁾ 10 land er med i denne gruppen. Norge møter som observatør i den svenske delegasjonen.

mentreff av uheldige omstendigheter som det var lite sannsynlig ville opptre igjen i samme omfang. Virkningene av dette ble forsterket av en del feil i den økonomiske politikk som det burde ha vært mulig å unngå. Rådet fra gruppen gikk ut på at en burde gjøre bedre bruk av de tradisjonelle virkemidler, spesielt burde det føres en mer stabil og forutsigbar etterspørselspolitikk slik at næringslivets tiltro til fremtiden igjen kunne bygges opp og frykten for høy og aksellerende inflasjon dempes.

I det året som fulgte syntes det da som at etterspørselen i mange av de dominerende industriland ikke var stor nok til å sikre høyere økonomisk aktivitet og en reduksjon i arbeidsløsheten. I EPC var det uenighet om valg av strategi. Noen medlemmer anbefalte etterspørsels ekspansjon i *et eller to* dominerende land, ut fra det syn at høyere aktivitet i disse land etter hvert ville gi mer globale virkninger (lokomotiv-teorien). Andre anbefalte en moderat etterspørselsøkning i *alle* land (konvoi-teorien).

Etter anbefaling av EPC samlet OECD's ministermøte i juni 1978 seg om et handlingsprogram («concerted action») hvor ni av de medlemsland som hadde størst handlefrihet i den økonomiske politikk mest mulig samtidig skulle sette i verk etterspørselsstimulerende tiltak. Andre land, bl.a. Norge, ble anbefalt å stramme til den økonomiske politikken. Ved en slik land-differensiert etterspørselsøkning mente man at en ny internasjonal oppgang skulle være sikret uten samtidig utløsning av ny inflasjon. Ministermøtet samlet seg også om en rekke anbefalinger om overgang til en næringspolitikk som mer direkte kunne bidra til positive strukturendringer i medlemslandenes økonomi. – De mer konkrete forpliktelser som de syv store OECD-land ville være villige til å påta seg for å stimulere verdensøkonomien ble kjent etter det økonomiske toppmøte i Bonn i juli 1978.

I ettertid viste det seg at veksten gjennom 1978 ble sterkere enn antatt. Tyskerne mener på denne bakgrunn at den iverksatte aksjon var uheldig, bl.a. for Vest-Tyskland. Etter en relativt sterk internasjonal oppgang i 1978 og 1979 kom et nytt tilbakeslag, det ble utløst av den økte inflasjon etter det andre oljeprissjokket. Andre OECD-land mener den iverksatte aksjon i 1978 var riktig, men at de mer varige positive virkninger uteble på grunn av det andre oljeprissjokket.

På grunnlag av EPC's drøftinger i 1982 og 1983 kan en trekke disse konklusjoner om reaksjonene på det andre oljeprissjokket:

- Det er enighet om at OECD-landene som gruppe måtte iverksette tiltak for å redusere den høye inflasjon etter prisoppgangen på olje i 1979. Det er også enighet om at en undervurderte den gjensidige avhengighet landene imellom, økt handel og overgangen til flytende valutakurser bidro til at inflasjonen ble dempet raskere enn forutsatt samtidig som kostnadene i form av lav økonomisk vekst og økende arbeidsledighet ble større enn forutsatt.
- Det er enighet om at en sterkere og mer varig økonomisk vekst krever at inflasjonen ikke øker igjen, at strukturproblemer reduseres, og at investeringene tar seg opp. Videre er det enighet om at en oppgang i investeringene forutsetter bedre fortjenester i næringslivet, lavere prisstigningstakt og brudd i inflasjonsforventningene.

- En del land – bl.a. de nordiske, Frankrike og flere andre mindre- og mellomstore industriland – mener imidlertid at en oppgang i investeringene *også* forutsetter tilstrekkelig vekst i etterspørselen. Dersom denne høyere etterspørsel ikke skal føre til forsterket inflasjon, er det nødvendig med omfattende politikk-omlegginger: I nasjonal politikk må det settes i verk strukturelle tiltak som reduserer strukturelle budsjettunderskudd og som stimulerer produktivitetsveksten, og andre tiltak som sikrer en bedre sammenheng mellom vekst i produktivitet og vekst i nominelle inntekter.

Når det gjelder *den internasjonale økonomiske politikk* – og ambisjonsnivået for samordning av etterspørselspolitikk, tilbudssidepolitikk, valutakurspolitikk osv. – er det litt ulike syn i medlemslandene i OECD.

Norge og de nordiske land er eksponenter for det syn at de store problemer vi står overfor, ikke minst når det gjelder den høye arbeidsløsheten kombinert med den store internasjonale avhengighet, tilsier et høyt ambisjonsnivå. Samtidig understrekes at oppleggene må være både koordinert og differensiert etter situasjon og utsikter for det enkelte land.

Flere av de større land argumenterer for et lavere ambisjonsnivå i så henseende. Som et eksempel kan en vise til det syn den amerikanske økonom Martin Feldstein, formann i Presidentens økonomiske råd og i EPC, ga uttrykk for i en artikkel i Financial Times 11. juni 1983. Feldstein understreker at internasjonalt økonomisk samarbeid er viktig, og at koordinert ekspansjon av den økonomiske politikk av og til kan være relevant i en europeisk sammenheng. Men han mener, for det første, at den økonomiske situasjon og utsiktene for USA ikke tilsier dette nå – og for det andre – og kanskje viktigere – at koordinering av økonomisk politikk mellom industrilandene *i praksis* ikke er gjennomførbart.⁴⁾

For tiden støttes dette syn av f.eks. Vest-Tyskland og England, som mener at utsiktene for 1984 er tilfredsstillende også for deres land. Andre større industriland er forsiktige med å uttale seg, ikke minst av taktiske og politiske årsaker.

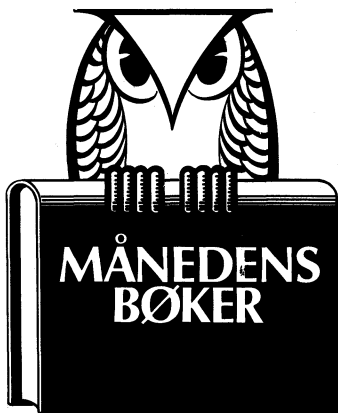
En mulig konklusjon er at synspunktene i tiden fremover vil avhenge av den økonomiske utvikling. En kan ikke se bort fra at hvis det av ulike årsaker blir nye tilbakeslag i USA eller andre industriland i 1985, kan holdningene i de større land endres. På den annen side, hvis veksten holder seg oppe i 1985, eventuelt forsterkes i Europa, vil nok mulighetene for en koordinert og differensiert ekspansjon av den internasjonale økonomiske politikk være mindre.

I alle fall vil OECD også i tiden fremover være et viktig sentrum for økonomisk analyse og debatt, og Norge vil delta aktivt.

⁴⁾ Han sier i denne forbindelse:

«Economists armed with econometric models of the major countries of the world can, under certain circumstances, identify coordinated policies that, quite apart from the balance of payments constraints, are better than the outcome of uncoordinated country choices. But, in practice, the overwhelming uncertainty about the quantitative behaviour of industrial economies and their interaction, the great difficulty of articulating policy rules in a changing environment, and the inevitable intervention of political factors in the conduct of macroeconomic policy all make any such international fine-tuning unworkable.»

Kriser og beslutningssystemer i samfunnsøkonomien

Kriser og beslutningssystemer i samfunnsøkonomien.
Artikkelsamling av
Leif Johansen.
Universitetsforlaget, 1983,
332 s. Kr. 130,-.

Like før han døde, rakk Leif Johansen å sette sammen en artikkelsamling som nå er kommet ut på Universitetsforlaget. Samlingen inneholder 14 utvalgte artikler og foredrag som strekke seg over et tidsrom fra slutten av 60-årene til 1982. Artikkelen behandler sentrale økonomisk-politiske spørsmål og utviklingen i faget. Artikkelen er likevel av en slik karakter at boka vender seg til et langt bredere publikum enn sosialøkonomene. Flere av artiklene har tidligere vært publisert i *Sosialøkonomen*, og mye av stoffet vil være kjent for de som har fulgt med i den økonomiske debatten de siste ti årene. Samlet gir likevel artiklene uttrykk for en linje og helhet som gjør boka til noe mer enn en samling av enkeltstående artikler. Når Leif Johansen er forfatteren, vet enhver økonom før han åpner boka at den er av første klasse: Innsiktsfull, perspektivrik, poengtert og klar selv om stoffet er vanskelig.

De første artiklene i samlingen knytter seg direkte til utviklingen av de økonomiske krisetendensene som begynte i første halvdel av 1970-årene. Sentrale artikler er: «Krisen i verdensøkonomien – nyorientering av Norges økonomiske politikk?» (1975), «Vekstlinjene er brutt – hva gikk galt?» (1978), «Arbeidsløsheten: Lettere opp enn ned?» (1982). Den neste gruppen artikler tar også opp ulike sider ved kriseproblemene på en mer prinsipiell bakgrunn, og med hovedvekt på beslutningssystemene. Sentrale artikkeloverskrifter er: «Plan eller marked?» (1980), «Forhandlingssamfunnet» (1978), «Alternative styringsmetoder i en moderne økonomi – og mulige beslutningskriser» (1979).

De siste artiklene i boken har hovedvekten på problemer innenfor sosialøkonomien som fag, med beslutningssituasjoner i søkelyset og med vurdering av utviklingen i faget de siste årene.

I forordet til boka skriver Leif Johansen at artiklene om de aktuelle krisetendensene i samfunnsøkonomien er av størst interesse for en videre leserkrets. Det er jeg enig i, men disse artiklene burde også være obligatorisk lesestoff for sosialøkonomer som deltar i den økonomisk-politiske debatt. I artikler smekkkfulle av gode resonnementer, poenger og iakttagelser, velger jeg å referere det jeg oppfatter som Leif Johansens hovedforklaringer på de krisetendensene vi har hatt i verdensøkonomien de siste ti årene og etter hvert også i norsk økonomi.

- En har ikke funnet effektive midler mot inflasjonen som ikke samtidig bremser den økonomiske oppgangen og skaper arbeidsledighet. I mange land har myndighetene vært villige til å ofre noe av sysselsettingen for å bremse inflasjonen.
- Ved ubalanse i utenriksøkonomien tvinges landene til en kontraktiv politikk for å bremse importen, men med den bivirkning at den også bremser etterspørselen etter egne produkter. Dette har bidratt til en forplantning av kontraktiv politikk fra et underskuddsland til et annet. Hvert land har prøvd å bli kvitt sitt underskudd, men har veltet det over på andre land i lignende vanskeligheter, fordi overskuddslandene står fast på sine overskudd. Bivirkningen har vært lavere aktivitet i alle land.
- I vår økonomi er det en rekke mekanismer som bidrar til at arbeidsledigheten har lettere for å øke enn å bli redusert. Disse mekanismene har virket til å forsterke og forlenge viktige sider ved krisetendensene.

I den økonomiske debatten de siste årene, er det en lang rekke andre faktorer som har vært trukket fram som forklaring på den aktuelle økonomiske utviklingen, og i debatten om hva som skal til for å bringe utviklingen inn i et annet spor. Leif Johansen avviser ikke fullstendig at også andre faktorer har vært medvirkende, men hevder at det fører til avsporing om andre forklaringer gjøres til hovedsaker i forsøkene på

å forstå det som har skjedd, eller for å danne bakgrunn for forslag om hva en bør gjøre. En rekke av de andre forklaringer som har vært framsatt, har etter Leif Johansens syn mer karakter av å være symptomer og resultater av de fundamentale forhold som jeg har referert til.

Det ligger langt fra Leif Johansen å komme med enkle patentløsninger på disse problemene. Men det ligger spesielt i det første punktet jeg refererte ovenfor, at inntektspolitikk er et sentralt stikkord. Et hovedproblem med inntektspolitikk er imidlertid om en virkelig får alle grupper med i en samordning. Leif Johansen peker i denne forbindelse spesielt på det problem at dersom inntektspolitikken bare går ut på å begrense lønnstilleggene, kan det føre til at den andre inntektsarten, fortjenesten eller driftsresultatet, blir større enn ellers, og at dette bidrar til å undergrave viljen til inntektspolitisk samordning.

Det ligger også i Leif Johansens forklaring på krisetendensene at handelspolitikk og samordningen av den økonomiske politikken i de forskjellige land, er helt sentral. I kjølvannet av den artikkelen der Leif Johansen tok opp dette spørsmålet, oppsto det en debatt om norsk handelspolitikk, og holdningen til frihandel. Leif Johansens argument var at vi ved å begrense frihandelen på forskjellige måter, ville bli mindre sårbare ved internasjonale økonomiske tilbakeslag, og at vi derfor totalt sett ville være tjent med de kostnader det isolert sett ville

innebære å gå et skritt bort fra frihandelssystemet. Det spørsmålet som imidlertid melder seg i ettertid, er om vi ikke etter hvert på mange områder har gått så langt bort fra frihandelssystemet at Leif Johansens poeng langt på vei er ivarettatt i praktisk politikk. Selv om Norge offisielt har holdt fast ved frihandelspolitikken, har vi i likhet med svært mange andre land, mer eller mindre skjult, innført en lang rekke ordninger som i realiteten har ført til betydelige modifikasjoner i frihandelssystemet. Jeg nevner her bare stikkord som landbrukspolitikk, distriktspolitikk, industristøtte, oljepolitikk. Selv om politikken på disse områdene har bidratt til å gjøre oss mindre sårbare overfor internasjonale tilbakeslag, er det likevel et spørsmål om ikke enkelte andre hensyn har fått en for stor vekt.

Både problemene med

inntektspolitikk og med internasjonal samordning av den økonomiske politikken, illustrerer et mer prinsipielt gjennomgangstema i artikkelsamlingen: Myndighetene og andre økonomiske aktører står i mange tilfeller i en spillsituasjon, og ofte i en forhandlingssituasjon der mange grupper har interesser som dels er sammenfallende og dels motstridende, og der en ikke automatisk sikres et sluttresultat som er pareto-optimalt. Beslutningssituasjonen kompliseres ytterligere ved at myndighetene i vårt samfunn også må tenke på konsekvensene for mulighetene til å bli gjenvalgt. Problemene dette skaper både for økonomisk teori og økonomisk politikk tar Leif Johansen opp til behandling i artikler om forhandlingssamfunnet, om alternative styringsmetoder i moderne økonomi, om spillteori og strategitankegang.

Det ligger i flere av Leif

Johansens artikler at det tradisjonelle planleggingsskjema, som mange av oss er flasket opp med, er for enkelt. Der er vi vant til å tenke oss en struktur der myndighetene autonomt og i samsvar med sine preferanser eller politiske mål, kan fastsette visse økonomiske størrelser, og at det er en temmelig mekanisk modell som så gir en forklaring på hvordan øvrige deler av økonomien da vil innstille seg. Dette er en beskrivelse som mister viktige trekk ved det samfunn som har utviklet seg de siste ti årene.

Leif Johansens artikler (og andre av hans arbeider) bidrar til å utvikle faget i en slik retning at det gir større innsikt i slike kompliserte beslutningssituasjoner som vi har i vårt moderne samfunn. Hans synspunkter representerer en betydelig utfordring for den videre utvikling av faget.

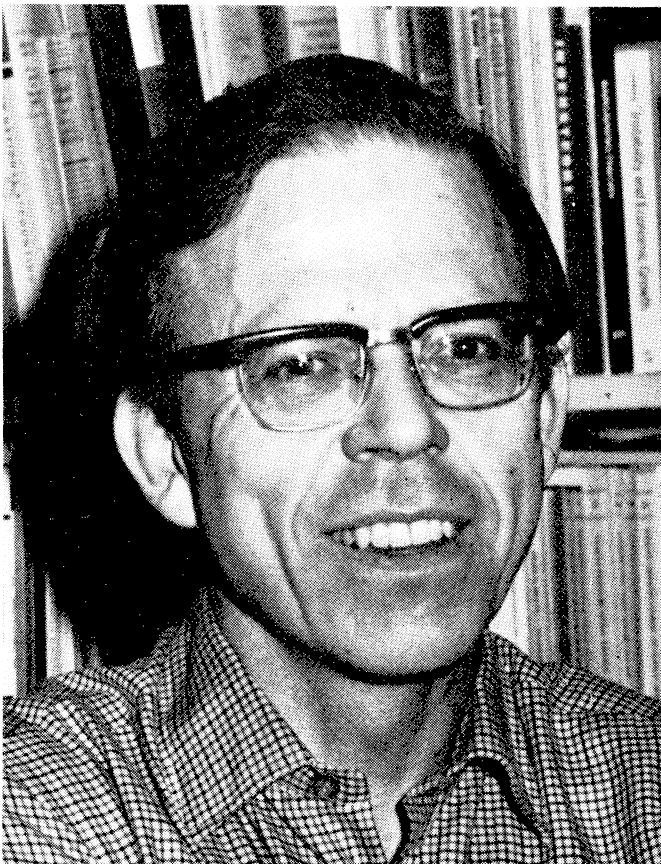
Som en økonom som i en rekke år har arbeidet i forholdvis nær kontakt med det politiske miljø, er det lett å kjenne seg igjen i Leif Johansens beskrivelser av forhandlingssamfunnet og det store spekter av beslutningssituasjoner myndighetene står overfor. Jeg er også overbevist om at økonomene ville få bedre gjennomslag for sine synspunkter, ved å være mer bevisst karakteren av de beslutningssituasjoner myndighetene står overfor. I Leif Johansens bok er det derfor mye å lære for økonomer som vil gi råd om økonomisk politikk, det være seg som profesjonelle rådgivere eller deltakere i den offentlige debatt.

I de siste årene har økonomene hatt en synkende prestisje i mange kretser. Leif Johansen mener at sosialøkonomien som fag ikke er i en spesielt alvorlig krise og at vi ut fra veletablert teori kan forklare hovedtrekkene i den økonomiske

utvikling, også de siste årene. Det burde ut fra dette ikke være grunn til synkende prestisje. Leif Johansen nevner likevel forskjellige steder i artikkelsamlingen faktorer som har bidratt til økonomenes synkende prestisje: I den offentlige debatten blant økonomer har uenigheten mellom forskjellige skoler ofte fått en for fremtredende plass, mens det som kjennetegner hovedstrømmen er kommet mer i bakgrunnen. Det mest alvorlige er imidlertid at økonomene ikke har hatt en tilstrekkelig forståelse av de beslutningssituasjoner myndighetene står overfor når den økonomiske politikken skal utformes. Da kommer en ikke utenom at myndighetene også må ta i betraktning virkningene på ulike interessegruppers og organisasjoners handlinger. Hensynet til partier og velgere spiller selvsagt også inn. Det ligger i Leif Johansens artikler en klar forståelse av at myndighetene i et organisasjonssamfunn som vårt nødvendigvis må stå overfor en lang rekke kryssende hensyn og vanskelige vurderingsspmål i tillegg til de som vi økonomer er vant til å analysere. Jeg kan ikke annet enn å være enig med Leif Johansen, når han gir uttrykk for forståelse for at mange i de politiske miljøer ofte har sett på økonomenes anbefalinger som ubrukelige. Jeg tror kanskje det ville bidra til å styrke økonomenes anseelse og gi større gjennomslag for økonomiske synspunkter dersom vi som rådgivere eller deltakere i den løpende økonomisk/politiske debatt, i større grad tok innover oss en rekke av de problemstillinger Leif Johansen tar opp i artikkelsamlingen.

*Torstein Moland**

* Torstein Moland arbeider for Arbeiderpartiets stortingsgruppe.

Leif Johansen

Artikkelsamling

I samarbeid med studenter og lærere ved Sosialøkonomisk Institutt, Universitetet i Oslo har Norske Sosialøkonomers Forening laget en artikkelsamling basert på utvalgte artikler fra tidsskriftet Sosialøkonomen fra 1970 til idag. Forfatterne har vederlagsfritt stilt sine artikler til disposisjon til dette formål.

Leif Johansen:

Regionaløkonomiske problemer belyst ved lineær programmeringsteori.

Tore Lindholt:

Economic-base teorien og regionale multiplikator-modeller.

Per Meinich:

Pengepolitiske reservekrav eller utlånsrelasjon.

Leif Johansen:

Prognoser i samfunnsmessig sammenheng.

Ingemar Ståhl:

Er boligmangelen et prisspørsmål eller et sosialt problem?

Gunnar Bramness:

Et velferdsteoretisk grunnlag for cost-benefit-analysen.

Asbjørn Rødseth:

Makroøkonomisk politikk i eit lite land.

Michael Hoel:

Norges konjunktur- og valutapolitikk.

Jørgen Aasness:

Subsidiering av matvarer og inntektsutjamning.

Bokanmeldelse: K. O. Moene

Edmond Malinvaud: «The Theory of Unemployment Reconsidered»

Asbjørn Rødseth:

Nyare teori om stabiliseringspolitikk i opne økonomiar.

Erik Biørn:

Kan den senere tids konsum-utvikling forklares ved hjelp av økonomisk teori?

Vi tror at samlingen kan ha interesse for økonomistudenter også andre steder i landet. Interesserte kan henvende seg til sekretariatet pr. brev eller telefon.

ARTIKLER FRA SOSIALØKONOMEN

176 sider, pris kr. 65,- + porto

Mer enn 10 hefter, fraktfritt

Rolf Jens Brunstad:

Phillipskurven i 70-åra: Myte eller realitet?

Karl Ove Moene:

Klassisk eller Keynesiansk arbeidsløshet?

Bjørn S. Brochmann:

Virkninger på lang sikt av statsstøtte til fiskeriene.

Petter Jakob Bjerve:

Kva hendte i Norge i 1970-åra konjunkturpolitisk?

Kåre P. Hagen:

Inflasjon, skatt og prisvridning mellom konsum og investeringer i produksjonskapital.

Jon Strand:

Verdsetting av miljøgoder i teori og praksis.

Asbjørn Rødseth:

Inflasjon i opne økonomiar.

Michael Hoel:

Hva er det som sikrer sysselsettingen? Har vi råd til å tjene så mye?

Tore Eriksen og Jan Fredrik Qvigstad:

FINMOD – en finanspolitisk modell.

Gunnar Bramness:

Om prissetting av offentlige tjenester.

Knut Moum:

Kina i 1980-årene. Del I.

Knut Moum:

Kina i 1980-årene. Del II.

Tor Hersoug:

Skattetrykk og progressivitet de siste 25 år.

Nye forskningsrapporter

Rapportene fåes kjøpt ved henvendelse til institusjonen.

Industriøkonomisk Institutt

Breiviken 2, 5035 Bergen-Sandviken – tlf. (05) 25 56 60

Kommunalt Tiltaksarbeid. En studie av noen sider av kommunenes næringsengasjement.

Av Per Brevik.

Rapporten beskriver ulike sider ved kommunenes næringspolitiske engasjement basert på en omfattende spørreskjemaundersøkelse som ble gjennomført i 1981. Videre forsøker en å sette kommunenes atferd i forhold til den tilstanden kommunene var i i slutten av 70-årene. Til slutt diskuteres en del resultater en kan se som følge av det økte kommunale næringsengasjementet.

ISBN 82-7296-014-1. Rapport nr. 35, 105 s. Pris kr. 45,-.

Norsk skipsutstyrsindustri. Markeds- og strategivalgmuligheter, nasjonalt og internasjonalt.

Av Aasmund Eilifsen og Bjørn Svendsen.

Norsk skipsutstyrsindustri har de siste 5–10 år blitt konfrontert med alvorlige endringer i bransjens rammebetingelser. Utfordringene er i betydelig grad blitt møtt med offensive og hensiktsmessige tiltak, og bransjen totalt har hatt en reell omsetningsvekst gjennom det meste av denne perioden. Bransjens videre internasjonalisering antas å ville stå sentralt i de kommende år.

ISBN 82-7296-017-6. Rapport nr. 36, 70 s. Pris kr. 40,-.

Omstilling. Erfaringer og utfordringer. En artikkelsamling fra IØI.

Av Arne Selvik (red.).

Med denne rapporten ønsker Industriøkonomisk Institutt å gi et bidrag til debatten omkring omstilling i norsk økonomi generelt og i norsk industri spesielt. Innholdet spenner over et bredt spekter av problemstillinger – fra eksportsammenhengens sårbarhet og erfaringer med industrielle omstillinger de siste tiårene – til faren for «Hollandsk syke» og behovet for en industristrategi. Boka henvender seg til deltakere og lesere i den økonomiske debatt, det være seg politikere, ledere, tillitsmenn, forskere eller studenter. Innholdet er bevisst holdt på et ikke-teknisk plan, men det er gitt referanser til faglitteratur.

ISBN 82-7296-018-4. Rapport nr. 37, 222 s. Pris kr. 149,-.

Opplegg, metode og utvalg. Beskrivelse av datainnsamling for å kartlegge Kårstø-utbyggingens påvirkning av Haugesundsregionens næringsliv. Kårstø-prosjektet. Delrapport nr. 9.

Av Eirik Vatne.

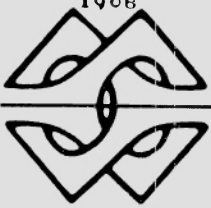
Rapporten gir en beskrivelse av to datainnsamlingsopplegg: Intervju-undersøkelse blant bedrifter og registrering av leveranser til terminalutbyggingen. Hovedvekt er lagt på spørreskjemaundersøkelsen der opplegg, metode og bedriftsutvalg drøftes. Dokumentasjon av spørreskjema etc. er tatt med.

Arbeidsrapport nr. 59, 51 s. Pris kr. 35,-.

Forts. s. 32

NSF

1986

Redaksjon:

Tore Jørgen Hanisch
Eilev S. Jansen
Steinar Juel
Asbjørn Rødseth
Jørgen Aasness

Redaksjonsutvalg:

Tormod Andreassen
Jarle Berge
Helge Brunborg
Tore Holm
Jøm Rattsø
Knut Regbo
Alice Rostoft
Aimée Staude
Steinar Strøm
Arild Sæther
Sigurd Tveitereid
Stein Østre

●
Produksjonssekretær:
Turid Holt-Jacobsen

●
Utgitt av
Norske Sosialøkonomers
Forening
Formann: Ingvar Strøm

●
Bladets adresse:

Storgt. 26 IV
0184 OSLO 1
Telefon (02) 41 81 01
Postgiro: 5 16 78 87
Bankgiro: 6001.05.13408

●
Medlem av Den Norske
Fagpresses Forening

Utkommer med 11 nummer
pr. år, den 15. hver måned
unntatt juli.

Abonnement kr. 180,-
Enkeltnr. kr. 25,- inkl. porto.

ANNONSEPRISER (ekskl. m.v.a.)

1/1 side kr. 1 950,-
3/4 side kr. 1 500,-
1/2 side kr. 1 100,-
1/3 side kr. 850,-
1/4 side kr. 700,-

Trykt i offset.
Reklametrykk A.s. Bergen

Tiltak ved bedriftsnedleggelse. Forstudie for NAUTs prosjekt «Anpassningsatgärder vid företagsnedläggningar».**Av Tore Holm, Tom Johnstad og Terje Kaldager.**

Rapporten gir en oversikt over problemer og arbeidsmarkedstiltak ved bedriftsnedleggelse i Norden. De viktigste målene med tiltakene er å lette tilpasningen på arbeidsmarkedet. Sysselsettingstiltak har vist seg mest effektive, mens tilpasningstiltak, sosialt motiverte tiltak og bedriftstiltak fungerer dårlig. Viktige problemstillinger videre vil være evaluering av eksisterende tiltak og vurdering av nye tiltak på mellomlang sikt.

Arbidsrapport nr. 63, 77 s. Pris kr. 40,-.

Smelteverkstedene og erfaringer med omstilling og tiltaksarbeid.**Av Tom Johnstad.**

Rapporten drøfter kjennetegn ved smelteverkstedene i Kyst-Norge. Videre går den igjennom en del ulike eksempler på omstillinger og tiltak på ensidige industristeder. Avslutningsvis drøftes en del problemer og muligheter for omstilling på steder med dominerende industri, og særlig avstandsfaktorens betydning for smelteverkstedene.

Arbidsrapport nr. 64, 26 s. Pris kr. 25,-.

Lønnsforskjeller mellom kvinnelige og mannlige arbeidere i tre industrigrener.**Av Kristin D. Titlestad.**

Rapporten viser opplegg og resultater av analyser av kjønnsforskjeller i gjennomsnittlig timelønn i 1977 for et utvalg arbeidere i hermetikk, konfeksjon og elektroteknisk industri fra SSBs Lønnstilling.

Innenfor samme bransje hadde kvinnelige arbeidere 89% av mennenes timelønn. Den beregnede netto kjønnsforskjellen var 8% i elektroteknisk, 11% i hermetikk og 13% i konfeksjon.

Beregninger innenfor stillingsgrupper og stillinger gav også kvinnefratrekk i timelønnen.

Arbidsrapport nr. 53, 125 s. Pris kr. 50,-.

NVE - STATSKRAFTVERKENE

søker

ØKONOMILEIAR TIL JOSTEDALS-UTBYGGINGEN

Dersom Stortinget gjev konsesjon på utbygging av Jostedalsvassdraget til sommaren, reknar ein med å ta til med anleggsarbeidet i år. Anleggstida blir rekna til ca. 8 år.

Stillinga er tillagt ansvaret for og den daglege leiing av økonomiavdelinga ved anlegget, herunder ansvar for rekneskap, budsjett, kontroll, arbeid med kostnadsoverslag, etterkalkylar m.v. samt koordinering og vidareutvikling av EDB-verksemda ved anlegget.

Stillinga fører med seg krav til samarbeid med leiinga og linjeavdelingane i alle økonomiske spørsmål, herunder og avtale- og kontraktsforhandlingar.

For stillinga blir det kravt utdanning som sivil- eller diplomøkonom eller likeverdig bakgrunn, og helst røynsle frå tilsvarande verksemd.

Familiebustad kan påreknas i Gaupne der anleggsadministrasjonen held til.

Stillinga er lønt etter det offentlege regulativ som førstesekretær/konsulent, lønstrinn 15—20/18—22, for tida kr 100.470,— til kr 123.548,—/kr 112.992,— til kr 136.178,—. Hertil kjem anleggstillegget som utgjer 8,5 % av regulativløna.

Fleire opplysningar om stillinga kan ein få ved å vende seg til sjefsingeniør Nummedal, tlf. (056) 81 400.

Søknad merkt «Nr. 95/84», med utførlege opplysningar og attestkopiar skal sendast NVE, Jostedalsutbyggingen, postboks 31, 5820 Gaupne, innan 21. mai 1984.

ENERGIKONFERANSE (Fortsatt fra 2. omslagsside.)

Petroleumsskatter og prosjektvurdering.

«Lønnsomhetsvurdering av oljeprosjekter», v/Thore Johnsen, Foretaksøkonomisk Institutt, Norges Handelshøyskole.

"Some aspects of tax progressivity in natural resource taxation", v/Dominique Thon, Chr. Michelsens Institutt.

"Evaluation of tax systems", v/Petter Longva, Norsk Hydro.

"Petroleum reservoir simulation models: a new tool for economic analysis of public energy policies," v/James L. Smith, Departement of Economics, University of Houston.

"Discount factor, petroleum taxation and resource recovery of oil and gas reservoirs," v/Arild N. Nystad, Chr. Michelsens Institutt.

"Taxation and Exploration – Some normative issues", v/Sjur D. Flåm og Gunnar Stensland, Chr. Michelsens Institutt.

«Usikkerhet i produksjonsprofilen og dens økonomiske konsekvens», v/Kurt Jacobsen, SAF, NHH.

Energietterspørsel/tilbud.

«Etterspørsel etter elektrisitet. En analyse av data for Oslo 1979–1982», v/Øivind Eitrheim, Finn R. Førsum, Jan Moen og Steinar Strøm, Universitetet i Oslo, Oslo Lysverker og Norges Bank.

"Energy use and conservation in homes 1970–1982; a bottom-up study", v/Lee Schipper, Lawrence Berkeley Lab.

«Den framtidige olje- og energietterspørsel i u-land: Noen hovedfaktorer», v/Bjørn P. Saga, Statoil.

"The role of offshore production in non-OPEC oil supply", v/Roy B. Gustafsson, Statoil.

Deltakeravgift.

- akademiske institusjoner og offentlig forvaltning kr. 250,–
- andre (industri/bank/næringsliv) kr. 1 250,–

Program og påmeldingsskjema ved:

IAEE-konferansen 1984
Chr. Michelsens Institutt
Fantoftvegen 38
5036 FANTOFT

Tlf.: 05-28 44 10

Telex: 40 006 CMI N

Deltakerantallet er begrenset til 150 personer.

Påmeldingfrist 8. juni.

Prioriterte
blad